

Rektorsval slirar

En pinsam
soppa s 3

Professors- väldet

Hotar
demokratin s 4

Fem små steg

Mot en bättre
hälsa s 14

1/03

FOTO: HILLEN MASSEL

Bort med busskort och hissar

Fram med cyklar och trappor, säger Claes Annerstedt
s 12-13

Innehåll

feb 2003

- 3 Många turer** kring rektorsvalet
- 4-5 Demokrati** - men inte för TA-personal?
- 6-7 Lösningar** för delar av Temanämnden
- 8 GU satsar** på internationalisering
- 9 Konferens** framför datorn
- 10 Jämlikhet** mer än kvantitet
- 11 Kammarrätten** ger Kärfve rätt
- 12-13 För in motion** i samhället
- 14-15 De första stegen** mot ett hälsosammare liv
- 18 Arbetsmiljö** är nästan allt
- 19 Hur du värjer dig** mot SPAM
- 21 GU firar** vetenskap, vitterhet, nit och redlighet
- 22-23 Universitetet** köper herrgård
- 24 Göran Johansson** tror på kunskapsstaden

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personaltidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR: Allan Eriksson, tjänstledig

BITRÄDANDE REDAKTÖR: Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

REPORTRAR: Lars Nicklason/Tel: 773 1014
lars.nicklason@adm.gu.se
Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

FOTOGRAF: Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén

ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink

STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson

MEDVERKANDE SKRIBENTER: Kerstin Norén, David Andersson, Sven-Eric Liedman, Birgitta Strandvik, Göran Johansson, Annica Olofsson

KORREKTUR: Britt Kihlman

ADRESS: GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

E-POST: gu-journalen@gu.se

INTERNET: <http://www.gu.se/aktuellt/gu-journalen>

WEBBTIDNING: Mikael Stoltz

TRYCK: Elanders Novum, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA: 6 000 ex

UTGIVNING: 6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i mitten av april

MANUSSTOPP: 25 mars 2003

ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvarar ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan. ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

PROREKTOR HAR ORDET

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

Om att inte ha för bråttom

"VAD ÄR DET som sker i allt som sker?"

Citatet i rubriken är från Geijers *Föreläsningar öfver människans historia 1856*. Jag fastnade för det, när jag nu i januari avslutade en essä på temat "Efter den 11 september". Det är inte märkligt, att många av oss fortsatt kan göra Geijers snart hundrafemtio-åriga undran till sin. Frågan är snarast tidlös och kan appliceras på både smått och stort, också i dagens svenska universitetsvärld.

Mycket sker, ständigt, men jag betvivlar allvarligt att någon ens försöker se vad de sammanlagda konsekvenserna blir på ett övergripande och långsiktigt plan. Ett mycket konkret och aktuellt exempel är frågan om hur det långsiktigt skall gå att få ihop målet att 50% av varje åldersgrupp skall genomgå en högskoleutbildning samtidigt som stora skaror av lektorer och professorer pensioneras medan antalet doktorander och forskarasistenter har krympt i en omfattning, som det kommer att ta lång tid att återställa.

FÖR ETT PAR veckor sedan sökte jag efter den *Vision*, som Göteborgs universitets styrelse antog 1997 i "skrubben" i Vasaparkens källare. Inspirerad av Lars Branegård på religionsvetenskap har jag i flera år tagit upp *Vision* vid min introduktionsföreläsning för nybörjarna. "Risken" att någon student tidigare skulle ha stött på Visionen har efter många terminer visat sig vara minimal. Jag hittade inte någon *Vision* i "skrubben", men där finns alltid nygamla inspirationskällor.

Nu fastnade jag för Jan S Nilssons och Emin Tengströms skrift från 1987: *På spaning efter framtidens frågor. Göteborgs universitet inför 90-talet*. Också vid ett snabbt ögnande fanns där mycket tankvärt och fortsatt giltigt stoff. Här stannar jag vid förordet, där de båda författarna bland annat skriver: "Universitetets företrädare har också att hävda de långa perspektivens betydelse – både bakåt och framåt i tiden".

PÅ MINNESDAGEN av Förintelsen den 27 januari lyssnade jag sedan i universitetsaulan till före detta statsrådet och demokratiutredningens ordförande Bengt Göransson, som inbjudits av arrangören Samling för demokrati. Göransson kom bland annat in på farorna för etik och moral med den kortsiktighet, som premieras i dag i form av att också komplicerade frågor skall åtgärdas snabbt som

uttryck för handlingskraft. Konsekvenserna får andra ta – nu och sedan. Det strider mot en hållbar mänsklig utveckling, som vi vet förutsätter perspektiv som sträcker sig bortom vår egen livstid – även om vi kan beklaga att det är så. Varje nytt "nu" är den förflutna tidens förgångna framtid, för att fritt citera den tyske begreppshistorikern Reinhard Koselleck, som i höstas föreläste vid Humanistiska fakulteten.

Behovet av långsiktighet har många insett – men det är sällan omsatt i praktiken. Jag har på den här platsen tidigare hänvisat till styrelseledamoten Bengt Odlov som för flera år sedan fällde det kloka yttrandet: "Kanske är det universitets uppgift att inte ha bråttom". Citat blir citat för att de innehåller något tankvärt. Då är det intressant, att det finns en uppsjö av citat, som understryker behovet av att tänka över tid. Där hittar vi Eyvind Johnsson med "Blickar tillbaka för att kunna blicka framåt, ty sådant är vårt tänkande liv". Henrik Tikkanen är mera rakt på sak: "Den som inte vill se bakåt och inte vågar se framåt, den måste se upp". Winston Churchill har formulerat sig mer försiktigt: "Ju längre tillbaka du kan se, desto längre framåt ser du troligen".

UTIFRÅN BEHOVET av långsiktighet i tanke och handling är det oerhört glädjande, att tack vare vicerektor Bengt-Ove Boströms initiativ och engagemang, förankrade sedan något år i en bred arbetsgrupp, kommer Göteborgs universitet nu att få tillgång till Jonsereds herrgård, både som mötesplats för tankeutbyte och tillflyktsort för reflektion och eget skapande. Om idén och ideologin får tid och ekonomi att finnas och utvecklas, har Göteborgs universitet gjort en viktig och långsiktig markering av universitetets behov av tid för eftertanke. Det skall inte läsas som akademisk inkräkthet utan kan knytas till den för mig starkaste målformuleringen i styrelsens *Vision* – den som aldrig kan utvärderas i form av kortsiktiga, mätbara resultat: "Akademisk utbildning och forskning är inte mål i sig utan medel för att förbättra oss alla som människor och göra världen bättre att leva i".

Tänk, om det skulle vara vad som sker i allt som sker!

Birgitta Skarin Frykman

Odemokratisk valförsamling

Facken gynnar lärare i rektorsvalet

”Övrig personal” skall ha 20 mandat av valförsamlingen, men har bara elva. Lärarna skall ha 30, men har 39. Detta på grund av att SACO och OFR-s vägrar att acceptera styrelsens uppdrag att endast nominera personer ur gruppen övriga anställda till valförsamlingen.

ENLIGT HÖGSKOLEFÖRORDNINGEN skall universitetets styrelse ”höra lärarna, övriga anställda och studenterna” innan de avger sitt förslag om ny rektor till regeringen. Vid GU består denna valförsamling, eller hörandeförsamling om så vill, av 70 mandat – av dessa har 30 tillfallit lärarna, medan studenterna och övriga anställda fått nöja sig med 20 var. Lärarnas och studenternas representanter har utsetts utan problem. Dock inte de övriga anställdas. Från denna grupp har de fackliga organisationerna fått i uppdrag av styrelsen att utse sammanlagt 20 personer – SACO 10, OFR-s 8 och SEKO 2.

PROBLEMET ÄR ATT SACO och OFR-s, bland sina förtroendevalda, har utsett flera som är anställda som lärare att representera övriga anställda – SACO sex och OFR-s tre. Inger Wilgotson-Lundh, SACO, ser inget konstigt i det.

– Vi betraktar detta som ett fackligt mandat. Och vi vidhåller den fackliga rätten att utse vilka vi vill utan att universitetsstyrelsen ifrågasätter det. Som förtroendevald representerar man alla medlemmar, i detta fall övrig personal. Bara för att man är lärare behöver man inte bara representera lärarna.

Eva Sjögren, OFR-s, håller med och tycker att diskussionen om SACO:s och OFR-s agerande är snedvriden.

– Hade inte detta varit ett fackligt upp-

drag hade vi aldrig tagit det. Det är styrelsen som har tagit ett felaktigt beslut om man inte vill ha det så. I så fall hade de inte behövt gå via facken över huvud taget.

Rekryteringsgruppens ordförande Arne Wittlöv är av en annan åsikt:

– Utgångspunkten är klar. Det framgår av styrelseprotokollet att uppdraget gäller övrig personal, exklusive lärare.

Universitetsdirektör Björn Järbur menar att det därför inte rör sig om ett fackligt mandat, utan om ett nomineringsuppdrag med uppgift att utse representanter bland de övriga anställda.

– Det vore glädjande om SACO och OFR-s tänkte genom Högskoleförordningens intentioner och inte bara går efter de arbetsrättsliga förutsättningarna. Det demokratiska upplägget för universiteten är något oklart, vilket ställer extra krav på alla.

SACO OCH OFR-S menar dock att det inte är så enkelt att utse andra representanter än förtroendevalda. Det skulle kräva en valprocedur bland medlemmarna.

– Det har vi varken tid eller resurser till. Och självklart kan vi inte bara handplocka folk, säger Inger Wilgotson-Lundh.

Lennart Olsson, SEKO, vill inte lägga sig i hur de andra personalorganisationerna utser sina representanter, men menar att för SEKO:s del skulle det inte vara några problem att ”handplocka” bland medlemmarna.

– Det gäller bara att hitta en någorlunda jämn könsfördelning och yrkesspridning. Jag tror ingen skulle klaga över det.

SEKO är den enda fackliga organisation som inte ser nomineringsuppdraget som ett traditionellt fackligt uppdrag.

– Vår tolkning är att gruppen övriga anställda inte skall representeras av personer

som enligt Högskoleförordningen faller under kategorin lärare. Men det är en knivig juridisk diskussion som har uppstått. Det skulle vara olyckligt om den skadar rekryteringsprocessen.

Det tycker också Adrian Nählinder, ordförande i Göteborgs Universitets studentkårer. Men eftersom valförsamlingen är odemokratiskt sammansatt har studenterna tills vidare bestämt sig för att dra sig ur rektorsvalprocessen.

– Det är en trist situation. Vi har jobbat med det här sedan i juni och så bryter SACO och OFR-s mot överenskommelsen. Det är självklart att lärarna inte kan representeras på två ställen.

DEN 24 FEBRUARI är det tänkt att rekryteringsgruppen ska presentera eventuella rektorskandidater. Arne Wittlöv hoppas fortfarande att tidsplanen kan hållas.

– Men en bra lösning är förstås viktigare. Vår ursprungliga plan är att en valförsamling skall vara på plats redan den 18 februari då vi har en genomgång av arbetsläget. Den måste få tid att arbeta i lugn och ro.

När detta skrivs arbetar man som bäst på att hitta en lösning på frågan. Enligt Björn Järbur finns det ”en diskussion om ett nytt förslag”. Om SACO och OFR-s kommer att acceptera detta återstår att se. Styrelsen har annars möjligheten att återta nomineringsuppdraget från dem.

Lars Nicklason

För senaste nytt:
www.gu.se/Aktuellt/
eller www.gu.se/rektorsrekrytering2003/

Genusforskning får ny styrelse

SVEN-AXEL MÄNSSON, professor i socialt arbete vid GU, har av utbildningsdepartementet utsetts till ny ledamot i styrelsen för Nationella sekretariatet för genusforskning. Överbibliotekarie Jon Erik Nordstrand kvarstår som styrelsemedlem.

Ny ordförande för sekretariatet är Ann-Sofie Ohlander, professor i historia vid Örebro universitet.

Övriga nya ledamöter är Ulf Mellström, Linköpings universitet och Anne Hammarström, Umeå universitet.

Studentbostäder vid Kronhuset

STIFTELSEN Göteborgs studentbostäder har gett NCC i uppdrag att bygga 56 studentlägenheter på Kronhusgatan. De nya bostäderna ska vara inflyttningsklara 2004.

Husets lägenheter kommer i huvudsak att bestå av små ettor på 32 kvadratmeter, men fyra ganska rymliga trerumslägenheter får också plats, säger Magnus Bonander vid Göteborgs studentbostäder.

Huset, som kostar 32 miljoner kronor att bygga, kommer att ligga i hörnet Kronhusgatan/Smedjegatan, en tomt som SGS blivit erbjudna av kommunen.

Ytterligare två byggprojekt är på gång: Ett vid Första Långgatan med 42 lägenheter och ett vid Tredje Långgatan med 24 lägenheter.

Där rör det sig om ombyggnader. Vid årsskiftet ska studenterna kunna flytta in.

Omkring 3000 studenter behöver lägenheter omgäende i Göteborgsområdet.

Planer på orgelinstitut

ETT INTERNATIONELLT institut för orgel- och klaverforskning vid Göteborgs universitet – det har universitetets styrelse nu beslutat arbeta för.

Om institutet blir verklighet får den internationellt uppmärksammade forskningen kring orglar och klaver som bedrivs vid GU och Chalmers sedan 1989 utökade möjligheter att utvecklas.

Forskningen och undervisningen finns samlad inom GOArt som bland annat arrangerar internationella orgelakademier varannan sommar.

Lars Nicklason

Nya regler för rektorsvalet

Är du född efter 1 juli 1944 och rektorskandidat? Då kan du vara lugn. Enligt nya anvisningar från utbildningsdepartementet får nämligen en tillträdande rektor inte fylla 65 år under sin mandatperiod. Och vid GU är den sex år.

ENLIGT LAGEN har numera tillsvidareanställda i Sverige rätt att arbeta tills de fyller 67 år. Det är också det som rekryteringsgruppen, under ledning av GU:s styrelseordförande Arne Wittlöv, hittills har utgått ifrån. Problemet är att rektorstjänsten inte är en tillsvidareanställning, förklarar departementsråd Karin Röding vid utbildningsdepartementet.

– Det handlar om en tidsbegränsad anställning. Då gäller inte regeln om att man har rätt att fortsätta arbeta tills man fyller 67. Men det är inte tillåtet att åldersdiskriminera vid ett rektorsval. Man kan ju förkorta mandatperioden.

Det är dock inte aktuellt för GU:s del, menar Arne Wittlöv som först i januari informerades av utbildningsdepartementet om den gällande regeln.

– Att vara rektor är en stor och långsiktig arbetsuppgift som kräver tid. Som jag ser det kan mandatperioden inte kortas speciellt mycket.

När Lunds universitet nyligen valde ny rektor följde man inte ”65-års regeln”. Göran Bexell, som tillträdde i januari, är född 1943.

Kärlek, makt och systemskap

NU PÅGÅR UTSTÄLLNINGEN Kärlek, makt och systemskap på Stadsmuseet. Kvinnobulletinen, banderoller och plattor ska ge en inblick i vad kvinnokamp kunnat innebära de senaste trettio åren.

Utställningen skildrar hur 1970-talets kvinnorörelse växte fram ur det vänsterradikala klimat som då rådde. Lika löner, fri abort och dagis med kvalitet hörde till de krav kvinnorörelsen ställde. Grupp 8, Kvinnobulletinen, paroller och Kvinnojouren finns med på utställningen, liksom 60-talets slagor, näbbstövlar och dagboksanteckningar.

Utställningen är producerad av Arbetets museum i Norrköping, Nationella sekretariatet för genusforskning och Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek. Samarbetet har senare utökats med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturen i Lund, Stockholms Stadsmuseum, LO och TCO. Utställningen invigdes 8 mars förra året i Norrköping. I Göteborg kommer utställningen att visas fram till den 18 mars. Då går den vidare först till Lund och sedan till Stockholm.

Utbildning vid GU får ackreditering

FÖRVALTNINGSPROGRAMMET vid GU har som första utbildning i Europa ackrediteras av European Association for Public Administration Accreditation.

EAPAA är ett europeiskt kvalitetsnätverk med cirka tjugofem institutioner med förvaltningsutbildning.

– Det är mycket glädjande att vi fått den här ackrediteringen som kommer att få stor betydelse för Förvaltningshögskolan i framtiden, påpekar prefekt Björn Brorström. Ackrediteringen innebär att vi kommer att få lättare att samarbeta med andra universitet och utbyta lärare och studenter.

HSV önskar bättre regler

HÖGSKOLEVERKET HAR i en skrivelse till regeringen bett om översyn av de regler som styr högskolans organisation. Detta med anledning av de organisationsproblem som aktualiserats i samband med inrättandet av Sahlgrenska akademien och av de särskilda organen för lärarutbildningen.

HSV anser att de regler som finns i dag inte är anpassade till de ambitioner och den verklighet universitet och högskolor lever i.

Kränkta TA-personal s

GU ska vara ett fritt och demokratiskt universitet heter det i verksamhetsplanen. Men hur fungerar det i praktiken? Är verkligen alla gruppers röster lika värda? Och skall de alltid vara det?

Vid institutionen för de kirurgiska disciplinerna har TA-personalen reagerat sedan tre professorer reserverat sig mot ett styrelsebeslut som "antogs med avgörande röster från två representanter från TA-personalen".

DET VAR VID ett institutionsstyrelsemöte i november förra året som en avdelningschef vid institutionen för de kirurgiska disciplinerna föredrog ett ärende om en adjungerad lärtjänst i kirurgi. Inom hans avdelning hade man kommit fram till att kirurgen som var aktuell för tjänsten "saknar önskvärd kompetensprofil liksom tydlig anknytning till institutionen". Avdelningschefen yrkade på avslag.

Efter omröstning (2 mot 4) beslutade dock styrelsen tillstyrka inrättandet av tjänsten. Det fick avdelningschefen att reagera.

Två av de sex röstande representerade nämligen institutionens tekniska/administrativa personal. Och båda röstade för. Eller mot ett "helt enigt professorskollegium" som avdelningschefen, tillsammans med två kollegor, uttrycker det i en skriftlig reservation mot beslutet. Att TA-personalens röster ska få avgöra inrättandet av en lärtjänst finner professorerna "anmärkningsvärt".

– Det kändes kränkande att läsa, som om vi inte var kompetenta nog att rösta i frågan, säger en av TA-personalens representanter som var med vid mötet.

– Reservationen väckte starka reaktio-

ner. "Denna skrivelse är den värsta jag har sett vid institutionen för de kirurgiska disciplinerna ur diskriminerings- och demokratisynpunkt!!! Varför peka ut just TA-personal? Vågar man inte gå till angrepp mot sina egna? Är inte alla röster lika värda? Jag antar att TA-personalen inte är invalda som "skyltdockor", stod det i ett av de anonyma brev som skickades till TA-personalens representanter i styrelsen. Dessa reagerade med att underteckna en skrivelse där man på fem punkter ifrågasätter reservationens formulering. Bland annat undrar man just om det är professorernas uppfattning "att i vissa ärenden ska vissa grupper ej få yttra sig?"

– Nej, nej, nej. Självklart har alla rätt att yttra sig, säger avdelningschefen när GU Journalen ringer upp.

– **VÅR FORMULERING** var olycklig och jag beklagar det. Det som vi finner anmärkningsvärt är själva hanteringen av ärendet, inte att TA-personalen har röstat. Men jag tycker att man har överreagerat. Läser man reservationen utan att vara paranoid, så förstår man att det är ett händelseförlopp vi kritiserar.

På TA-personalens begäran togs reservationen upp på nästa styrelsemöte i december. Det resulterade i en ursäkt från professorernas sida.

– Omröstningsförfarandet har varit olyckligt för flera inblandade. Dels för individen som det gällde, eftersom dennes namn blev offentligt, dels för TA-personalen som tvingades ta ställning utan att vara insatta i ärendet. Sådant här borde avgöras på avdelningsnivå, säger avdelningschefen.

Jan Turvall, studierektor vid statsvetenskapliga institutionen med förvaltningsforskning som specialitet, menar att det alltid är svårt att kommentera specifika fall av interna stridigheter.

– **DEN GRUNDLÄGGANDE** frågan är inte juridisk, utan av etisk moralisk karaktär: Är det rimligt att administratörer sitter med och fattar beslut kring lärtjänster? Är de kompetenta nog? Och precis tvärtom, kan man också undra om professorer ska vara med och fatta beslut i administrativa frågor.

Vid institutionen för de kirurgiska disciplinerna är det dock, i realiteten, praxis att tillsättningsärenden avgörs i styrelsen.

– Vi har tagit till oss kritiken och lärt

al säger ifrån

oss av det här, säger prefekt Björn Rydevik. Kommunikationen måste förbättras så att alla i styrelsen får bästa möjliga beslutsunderlag.

– Men jag anser att vi har agerat i en öppen och demokratisk anda. Jag tror inte att TA-personalen tycker att vi har sopat det här under mattan.

Nej, officiellt gör man inte det. TA-personalens representanter i institutionsstyrelsen är nöjda med hur ärendet har behandlats. Ledningen har varit tillmötesgående, man har fått en ursäkt och saken anses därmed utagerad. Några problem med att framföra sina åsikter finns inte, menar man. Denna artikel skulle därför kunna sluta här.

Men det gör den inte.

– På vilket sätt är situationen löst? undrar en kvinna ur TA-personalen. Tjänsten tillstades inte. Den aktuella kirurgen tackade nej. De tre professorerna fick sin vilja igenom ändå.

Hon menar att frågan handlar om demokratiska principer. Om vad som händer när lågavlönade kvinnor går emot sina chefer. Det är sällan det sker. Åtminstone på "avdelningschefens" avdelning där hon har vikarierat som sekreterare i två år.

– Jag såg reservationsskrivelsen samma dag som den diariefördes och blev offentlig handling. Jag blev upprörd och diskuterade det med en kollega på avdelningen.

Hon menar att detta kan ha haft betydelse för hennes framtid på avdelningen. Avdelningschefen säger hon sig ha blivit anklagad för att ha spridit informationshistorien och för att vara illojal. Hon arbetar inte längre kvar.

– Hur högt i tak är det egentligen? Mitt intryck är att man lägger locket på, vilket inte befrämjar arbetsmiljön.

Hon har stöd av flera personer på avdelningen. En anställd menar att kraven på sekreterarna är mycket höga och att kvinnan är inte den första som har slutat.

– Man har sopat det här under mattan. Det är den allmänna uppfattningen. Men vi är helt enkelt för rädda för att säga något, säger en person.

Prefekt Björn Rydevik, som ansvarar över sju avdelningar, säger att total öppenhet ska råda och att det är olyckligt om man inte ens genom TA-personalens representanter vågar säga vad man tycker.

– Så får det helt enkelt inte vara. Men jag tror inte detta är representativt för hela institutionen.

Jan Turvall menar att det finns en nisch bland många välutbildade vid GU mot de lägre tjänstemännen.

– På vissa ställen är det värre än vid andra, men det är ändå något genomgående för hela organisationen och det finns anledning att fundera över hur vi ska komma till rätta med de här problemen.

Lars Nicklason

UB-nytt

E-lånen ökar

Användningen av e-tidskrifter, e-böcker och databaser ökar stort vid UB. Ny statistik visar att antalet "lån" ur de elektroniska samlingarna snart är lika stort som antalet lån av tryckta böcker.

Under 2002 lånades 640 000 tryckta böcker på UB, en ökning med 4,6 procent. Antalet lån från Digitala biblioteket var 570 000, en ökning med 70 procent under året. Siffran gäller den sammanlagda användningen av e-tidskrifter, e-böcker och databaser. Vid UB räknar man med att användningen av de elektroniska resurserna kommer att överstiga de tryckta lånen.

– Jämförelsen är i och för sig något orättvis, påpekar Mats Cavallin, chef för Digitala biblioteket. Vi kan ju inte veta hur ofta folk går omkring bland hyllorna i biblioteket och tittar in i olika böcker som de sedan inte lånar. Statistiken för de elektroniska resurserna visar varje gång någon kommer in i en e-bok, e-tidskrift eller databas.

Under ett par års tid har UB kraftigt utökat beståndet av e-böcker och e-tidskrifter. Nu finns 14 000 e-tidskrifter och 16 000 e-böcker. Göteborgs UB valde tidigt att satsa på e-böcker och intresset för dessa lättillgängliga resurser har alltså visat sig stort.

Även intresset för att låna tryckta böcker har ständigt ökat från början av 1990-talet fram till idag och ligger nu på den högsta siffran någonsin. Ökningen beror på många saker som ökat antal studenter vid universitetet, fler avdelningar med öppna hyllor, ökad självbetjäning och öppnandet av Kurs- och tidningsbiblioteket 1995.

När UB:s biblioteksdatasystem GUNDA öppnade 1989 var antalet lån 266 000 per år.

Lånekort – nyckeln till alla UB:s elektroniska tjänster

Du vet väl att du kommer åt de flesta av UB:s databaser, elektroniska tidskrifter och e-böcker även hemifrån eller på resor. Du behöver endast ett lånekort med behörighet, som visar att du är en del av universitetet (anställd eller student).

Efter den 1 mars blir detta ännu viktigare, eftersom vi av licensskäl tvingas införa en skärpt lånekortskontroll för alla som inte är kopplade direkt till GU:s nätverk. Detta gäller även modempooler och distansportalen. Mer information om hur du når UB:s elektroniska resurser finns på hemsidan www.ub.gu.se.

Annica Olofsson

GU gör oväntat bra bokslut

66 miljoner kronor plus – det är det glädjande resultatet när GU nu gör sitt bokslut. Bakom siffrorna finns en ökning av grundutbildningsanslaget på 23 miljoner kronor men också mer än beräknat i externa forskningsanslag. Detta leder bland annat till att fakultetsnämnderna gör ett betydligt bättre resultat än väntat.

NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN gör ett plus på elva miljoner kronor, bland annat beroende på en ökning av externa medel.

Humanistiska fakulteten går 17 miljoner plus, vilket är sju miljoner mer än beräknat.

– Vi har tagit in fler studenter än styrelsen gett oss uppdrag för bland annat genom att vi förnyat kursutbudet, berättar utbildningsledare Anna Nordling. Exempelvis har vi haft ett högt söktryck på de nybörjarkurser vi nu ger i franska och spanska. Japanska har lockat till sig framför allt unga killar och

filmvetenskap hamnar bland de tio mest eftersökta utbildningarna vid GU. Antikens kultur- och samhällsliv har nästanpassat hela sitt kursutbud vilket gjort att man fått nya studenter, inte bara nationellt utan även internationellt. Det enda som är tråkigt är att något färre studenter än tidigare klarar tentorna och det får ekonomiska konsekvenser. Förhoppningsvis har vi lockat fler studenter än tidigare från studieovana miljöer och då krävs ett nytänkande när det gäller pedagogik och resultatredovisningar.

– GU är ett av få lärosäten i landet som klarar av utbildningsdepartementets uppdrag. GU har också ett bra kapacitetsutnyttjande och använder lokaler, resurser, och personal fullt ut, ibland kanske till och med mer än fullt ut, påpekar ekonomidirektör Lars Nilsson.

– Efter att ha haft en situation med små ekonomiska marginaler kan vi nu äntligen känna att vi har möjlighet att klara angelägna satsningar.

Bland annat satsar GU på ett personalstrategiskt rekryteringsprogram under 2003. Minst trettio miljoner kronor kommer att gå till anställningar av forskarasistenter och biträdande lektorer.

– Bekymret är Holdingbolaget som går 14 miljoner back – i dessa kärva tider har man haft svårt för att få in medel utifrån. Men vi hoppas förstås hitta lösningar även här.

– Resultatet är förstås glädjande, kommenterar rektor Bo Samuelsson. Det är positivt att fakulteterna gör så bra ifrån sig och vi fått mer externa medel. Men det vore förstås ännu bättre om de fasta forskningsresurserna kunde öka. Samtidigt måste man komma ihåg att budgeten bara ger ett perspektiv på verkligheten – den speglar inte den kvalitet på utbildning och forskning vi har.

Eva Lundgren

**Nya kurs & programkatalogen
2003 – 2004 har kommit!
Se mer www.gu.se/utbildning**

Efter **TEMANÄMNDEN...**

Hemvist sökes

Efter Temanämndens nedläggning placerades några enheter direkt under rektor – andra placerades inte alls. Utredningar har krävts och dragit ut på tiden. Vad har hänt med dem?

Texter: Lars Nicklason

Verksamheten fungerar. Men det finns ingen formell föreståndare och ingen överbyggande administration. På Museion är man trött på att hänga löst under rektor.

DET HAR DRAGIT ut på tiden, men nu verkar det faktiskt vara på gång. Museion ska få sin definitiva organisatoriska placering. Någon gång i vår ska frågan vara löst.

Elisabeth Abiri har hört det förr. Vid det här laget är hon luttrad.

– Det var faktiskt mer frustrerande för ett halvår sedan. Nu har vi vant oss vid att beslutet hänger i luften.

Från oktober till 31 december var Elisabeth Abiri tillförordnad föreståndare på Museion. Sedan dess har hon, efter att Amanda Peralta slutat, fortsatt i

samma roll, utan att formellt ha tjänsten. Officiellt godkände dock Museions styrgrupp hennes förordnande innan den avgick vid förra årets slut. Någon ny styrgrupp har ännu inte utsetts.

Samtidigt har Elisabeth Abiri också fortsatt i rollen som utbildningsledare – hennes ursprungliga befattning på Museion. Vilken titel hon kommer att ha i framtiden är inte helt klart.

– Hon fungerar utmärkt på båda posterna, säger prorektor Birgitta Skarin Frykman. Men frågan är om hon ska ha en heltidstjänst eller två halvtidstjänster?

ELISABETH ABIRI menar att man inte kan ha en ad hoc-lösning på Museions organisation hur länge som helst. Det krävs fasta och tydliga ramar för att få de administrativa strukturerna att fungera.

– Mycket av min tid har gått åt till att förstå

dess. Jag skulle vilja ägna mig mer åt den egentliga verksamheten.

Med sin tvärvetenskapliga inriktning är Museion hela universitetets angelägenhet. En neutral placering, som den man hade tidigare vid Temanämnden, är därför att föredra, menar Elisabeth Abiri. Men en sådan lösning är problematisk. Vid Museion bedrivs forskning och sådan verksamhet kan endast fakultetsnämnder ansvara för. Med andra ord är Museions verksamhet idag inte helt legitim.

Rektor har dessutom fastställt kursplaner för flera av Museions kurser i vår – något som heller inte är förenligt med den interna delegationsordningen. Universitetsdirektör Björn Järbur är medveten om detta.

– Museion kan inte ligga under rektor och under våren ska detta lösas. Det är självklart. En ny rektor ska inte behöva befatta sig med detta problem.

För vissa har det löst sig

Redan tre år innan Temanämnden lades ner visste man var man ville hamna. Nu är avdelningen för teknik och vetenskapsstudier äntligen där. I dagarna går flytten till Samhällsvetenskapliga fakultetens nya lokaler i BASF-huset intill Psykologen.

PREFEKT HANS GLIMELL är lättad. Beskedet som kom i januari, att verksamheten han råder över placeras vid samhällsvetenskapliga fakulteten, har han väntat på länge. Under flera års tid har han försökt skynda på det slirande ärendet.

– Det har varit frustrerande och det finns anledning för GU att fundera över hur sådant här kan skötas bättre i framtiden. Men idag är vi förstås bara glada över att allt har löst sig.

Nu får man tillgång till kansliresurser, kontaktutbyte och alla andra fördelar som en fakultet ger. Det hade man inte under tiden vid Temanämnden,

vilken Hans Glimell beskriver som en ”halvmesyra”.

– Det är krångligt att inte ha en fakultet att spela mot. Vid saker som tjänstetillsättningar och forskarutbildningsfrågor har vi fått gå omvägen via andra fakulteter.

Trots det har avdelningen utvecklats och expanderat. Den har nu tolv anställda, varav fyra är doktorander.

– Vi har en bra gemenskap och har hela tiden jobbat på med det vi är bra på. Administration och organisation är viktigt för identifikationen, men aldrig en huvudsak, säger Hans Glimell.

Vid Samhällsvetenskapliga fakulteten ligger avdelningen tillsvidare direkt under fakultetsnämnden. I framtiden hoppas dock Hans Glimell att man får en närmare anknytning till sociologiska institutionen.

– Det är ju egentligen det vi sysslar med, teknik och vetenskapssociologi. Internationellt ligger de flesta sådana här enheter vid sociologiska institutioner.

Men han ser inte en sammanslagning framför sig, snarare en samverkan. En diskussion om detta pågår.

– Det handlar om att dra nytta av varandra. Vi har byggt upp en forskarutbildning och en forskningsmiljö som intresserar många sociologer. Men vi samverkar också med andra institutioner vid GU och med Chalmers.

Flytten till BASF-huset innebär inte att man lämnar Världshuset vid Brogatan helt och hållet. Undervisningen kommer även under våren att bedrivas där.

– I BASF-huset finns inte någon tillräckligt stor lokal, men annars är här fint.

Avdelningen för teknik och vetenskapsstudier kommer att dela GU:s våningsutrymme i BASF-huset med en forskningsenhet från förvaltningshögskolan. Hyresavtalet är skrivet fram till sista december 2005. Var verksamheterna hamnar sedan är oklart.

För andra är det på gång

Efter sju hemlösa månader får nu Seniorpoolen en organisatorisk hemvist vid GU. Var är ännu inte klart, men rektor har uppmanat Seniorpoolen att själv utreda och komma med förslag på var man ska placeras.

– **VÅRT FÖRSTA FÖRSLAG** är att hamna vid avdelningen för omvärldsanalys, planering och uppföljning. Där har man gett oss positiva signaler, säger professor emeritus Guy Heyden.

Som Seniorpoolens föreståndare har han mandat att agera fritt i frågan. Och det är bättre att tillhöra

rektorsämbetet än en fakultet, menar Guy Heyden.

– Vi vill inte bli lästa. Seniorpoolen ska ju vara en gemensam resurs för hela universitetet. Förhoppningsvis blir detta klart under februari månad.

Seniorpoolen består av ett 40-tal pensionerade forskare som aktivt vill medverka i universitetets tredje uppgift. Under våren arrangeras till exempel, i Folkuniversitetets regi, en seminarierie där vetenskapliga veteraner reflekterar över sina ämnesområden och forskargärningar. Tankar finns också på att fungera som vikariepool.

– Det handlar om återanvändning av resurser, inte om en pittoresk företeelse eller att vi vill bita oss kvar.

Men det finns de som är tveksamma...

Seniorpoolen verkar gå mot en central placering under rektor. Men dekanerna Per-Olof Thång och Lennart Weibull efterlyser först en utredning av frågan.

VILKEN FUNKTION ska den ha? Vilka värden ska den representera? Vad ska den tillföra rent kvalitativt? Per-Olof Thång, dekanus vid utbildningsvetenskapliga fakulteten, menar att det är omöjligt att ta ställning för en seniorpool innan sådana grundläggande frågor har diskuterats.

Spontant tycker han dock att det inte är någon bra idé att placera Seniorpoolen vid avdelningen för omvärldsanalys, planering och uppföljning.

– En sådan ska inte ligga centralt, den bör ligga vid en fakultet eller någon annanstans där en tydligare koppling till forskning och utbildning finns. En seniorpool har inga befogenheter om den inte har en förankring i en fakultet, säger Per-Olof Thång och fortsätter:

– Man företräder ju faktiskt GU, så det är också en imagefråga. På vilka villkor är man ansluten? Är det på livstid? Vem avgör? Per-Olof Thång anser att seniorpoolen bör diskuteras i dekankollegiet innan beslut om dess framtid fattas. Lennart Weibull, dekan för samhällsvetenskapliga fakulteten, håller med, och tycker att det är särskilt viktigt att man inte reducerar seniorpoolens verksamhet till en organisationsfråga. Frågan är större än så.

– **DET HANDLAR YTTERST** om en viktig personalpolitisk fråga. Det är därför betydelsefullt att den får en bredare belysning än hittills. En utredning bör därför göras, förslagsvis av avdelningen för personal och organisationsutveckling, innan rektor fattar beslut om verksamheten. Universitetets pensionerade lärare och forskare utgör en viktig resurs som verksamheten ofta försummat. För att kunna skapa en modell för framtiden måste vi ta hänsyn till seniorernas behov och intresse, men också till universitetets och till samhällets.

Sådant arbete tar tid, menar Lennart Weibull. Men det är ändå angeläget att det görs, speciellt nu när man kan välja att arbeta vidare tills man fyller 67.

När det gäller förslaget om Seniorpoolens placering har han inte någon färdig åsikt.

– Det är klart att det kan ha sina fördelar att ligga centralt. Resurserna samlas på ett ställe och man syns kanske tydligare utåt. Förslaget att lägga poolen vid avdelningen för omvärldsanalys, planering och uppföljning är jag dock något undrande inför, inte minst som det rör sig om en personalutvecklingsfråga. Avdelningen för personal och organisationsutveckling borde då ligga närmast till hands, något som även föreslogs i den sk Temanämndsutredningen. Men också en placering vid någon fakultet borde kunna övervägas.

VILKEN SOM VORE lämplig vill dock Lennart Weibull inte spekulera i. Seniorpoolens föreståndare Guy Heyden menar dock att institutionen för arbetsvetenskap, som numera sorterar under Utbildningsvetenskapliga fakulteten, inte vore helt fel.

– Det här handlar ju om det sociala åldrandet, om att förlora sin sociala roll och arbetsuppgift. Men Seniorpoolen ska vara en fakultetsgemensam resurs så jag tror ändå att en central placering är bättre. Vår önskan om att hamna hos avdelningen för omvärldsanalys kvarstår. För att komma närmare fakulteterna föreslår jag att en representant från Seniorpoolen adjungeras till dekankollegiet.

Lars Nicklason

NYHETER

Tvivel inför kvotering

Högskolor och universitet har numera rätt att kvotera tio procent av utbildningsplatserna. Bakom ligger tankar om breddad rekrytering och ökad mångfald. Vad tycker man om detta vid GU?

ENLIGT EN RENOVERAD Högskoleförordning kan en högskola ”bestämma om urvalsgrunder för nybörjare beträffande högst tio procent av platserna”. Ordet kvotering nämns inte. Det användes inte heller i propositionen bakom nyordningen, *Den öppna högskolan*. Där talades det istället om ”alternativt urval”. Men oavsett om negativt laddade uttryck undviks har universitet och högskolor numera en fri kvot att använda sig av vid antagning av nybörjarstudenter. Är det rätt väg att gå?

– Ja, som ett instrument bland många för att komma åt snedrekryteringen, säger GU:s jämlikhetssekreterare Pia Götebo Johannesson.

– Men frågan är hur vi ska använda det på ett vettigt sätt. Visst, vi kan rekrytera folk, men hur tar vi hand om studentgrupper som vi inte är vana vid? Det krävs ökade resurser för att bemöta dem. Pedagogik, individuell studievägledning, språkanter till exempel.

Det är mycket som behöver diskuteras, menar Pia Götebo Johannesson. Vad är social/etnisk mångfald? Hur definierar vi olika grupper och vilka ska prioriteras?

– Det finns inga svar ännu, men förhoppningsvis kommer vi fram till något slags policy under året. Vi får diskutera och titta hur man gör vid andra universitet. Det är också viktigt att studenterna får säga sitt. Vi måste kunna motivera alternativa urval för dem.

GU har dock varit tidigt ute med att anamma de nya reglerna. I ett samarbete med Vuxenutbildningen ges personer med yrkeserfarenhet inom vård och omsorg möjlighet att utbilda sig till sjuksköterskor. I vår går 20 personer ”vårdcollege” som ger särskild behörighet och platsgaranti på höstens sjuksköterskeutbildning. Å andra sidan kanske just sjuksköterskeutbildningen redan har den mest jämlika studentfördelningen vid GU.

– Alla utbildningar lämpar sig förstås inte lika bra för alternativt urval. Det är till exempel mer problematiskt på översökta kurser.

Läkarutbildningen är en sådan. Och Margareta Thelle, biträdande utbildningschef vid Sahlgrenska akademien, tror inte att kvotering, som det ser ut idag, skulle fungera där.

– Vi har ju ett fruktansvärt söktryck. Många med maxpoäng blir bortlottade. För oss handlar det först och främst om att hitta plats åt dem. Även om vi diskuterat de nya reglerna så är det inget stort ärende för oss. Vi har en neutral, passiv hållning och väntar in vad GU säger centralt.

Även på andra håll inom GU är man tveksam. När GU Journalen ringer runt träffar vi inte på någon som är direkt hyperpositiv till kvotering. Snarare likställs förfarandet med ”att arbeta i fel ända av korven”.

– Jag är själv klassresenär och frågan om integration är något som ligger mig varmt om hjärtat, säger Robert Pålsson, prefekt vid juridiska institutionen. Men det är komplicerat och ska jag vara

uppriktig så känner jag en stor skepticism till varje form av kvotering. Om vi, låt säga, tar in tio procent på basis av föräldrarnas bakgrund, så tror jag inte det får några substantiella effekter. Det blir ett spel för gallerierna. Och en kvotering leder ofta till en andra, tredje och fjärde.

Robert Pålsson tror mer på att förändra strukturella mönster genom konkreta insatser. Själv var han nyligen ute på Burgårdsgymnasiet, en skola med många invandrarungdomar, och talade om hur det är att läsa juridik vid universitetet.

– Vi har också ordnat en kompletteringskurs för invandrare som redan har juristutbildning från sitt hemland. Och i ett samarbete med Länsarbetsnämnden är det tänkt att vi ska utbilda arbetslösa invandrare så att de kan göra insatser bland sina egna grupper. Det handlar om att tillföra unik kompetens.

Gunilla Bornmaln Jardelöw, vicedekanus vid Handelshögskolan, tycker att ett kvoteringsförfarande på universitetsnivå ligger för sent i systemet.

– Högskolan ska inte behöva stå och sortera. Problemen måste lösas tidigare, i grundskolan och gymnasiet. Det är klart att arbetarbarn och invandrarbarn ska ha samma rättigheter, men hur skulle en kvotering gå till? Vi vet inte ens hur vår studentpopulation ser ut. Och vad är jämlikhet? Vad ska vi återspegla? Det här är en väldigt komplex och känslig fråga.

Hon tror dock att det finns alternativa urvalsätt som kan fungera. Vid Handelshögskolans ekonomiprogram med japansk inriktning lät man tidigare de sökandes motivation fungera som urvalskriterium – ett förfarande som övergavs under Carl Thams tid som utbildningsminister.

– Vi intervjuade var och en och många som kom in hade inte de höga betyg som krävs för andra ekonomiämnen. Men de klarade sig bra ändå. De hade det rätta intresset. Den stora frågan är hur man ska få ungdomar från underrepresenterade grupper motiverade att studera vid universitetet. Det är inte lätt att lösa med kvotering.

Lars Nicklason

Pia Götebo Johannesson.

Äldsta akademiska damkören fyller 35

UNIVERSITETETS DAMKÖR, Stella Academica, firar 35-års-jubileum den 10 maj. Kören är den äldsta akademiska damkören i landet och firar jubileet med konsert och efterföljande fest.

Kören består av omkring 30 tjejer uppdelade på fyra stämmor. Repertoaren omfattar såväl profan som sakral musik och varje termin ger man minst en större konsert. Kören medverkar varje år vid flera evenemang vid universitetet, såsom avtackningar och professorsinstallation, Valborgsfrirande och Luciauppträdanden.

Stella Academica var en av de första körerna i landet med dans på programmet och man har även medverkat i körspel.

Kören har genom åren haft ett flitigt utbyte med andra körer i Sverige och i övriga Norden.

Tänk om...

TÄNK OM MÄNEN inte fanns? Eller om Kennedy inte hade mördats? Spekulationer om vad som kunde ha hänt om det som hände inte hade hänt kan man få höra mer om i radions P4 under våren. Då startar programmet *Tänk om* med forskare från Göteborgs universitet.

– Det kommer att bli en blandning av verklighet och fantasi, fakta och fiktion, berättar programmets producent Annica Carlsson, verksam vid Universitets-TV. Fyra forskare åt gången i olika konstellationer kommer att få fundera över olika frågor, som vad som skulle ha hänt om Jesus hade dött som barn eller om hur världen skulle ha sett ut om olja inte funnits.

Medverkande i programmet är religionsvetaren Britt-Mari Näsström, astrofysikern Marie Rådbo, idéhistorikern Edda Manga, kulturgeografen Kajsa Ellegård, psykologen Philip Hwang, filosofen Bengt Brülde, fysikern Martin Cederwall samt molekylärbiofysikern Gunnar Bjursell.

Dessutom har *Alltinget* just börjat sin elfte termin och sänder numera över hela Västra Götaland samt Halland.

Programledare för båda programmen är Lasse Swahn.

Kom på besök

DEN 19 OCH 20 MARS är det dags för besöksdagarna vid GU och Chalmers. Vid Handelshögskolan, Vasagatan 1, klockan 12.00-17.00 kan du ställa frågor direkt till representanter för GU:s olika utbildningar och lyssna på seminarier. Vill du även besöka Chalmers kör en buss mellan Handelshögskolan och Chalmersområdet.

International Office stärks

En miljon kronor i år. Tre miljoner nästa år.

Vid International Office kan man äntligen pusta ut.

GU:s styrelse har beslutat att satsa på det allt viktigare universitetsgemensamma internationaliseringsarbetet.

DET VAR LITE av att vinna eller försvinna. Hade det inte blivit några pengar så vete sjutton vad som hade hänt med verksamheten. Som tur var vann man, menar Ingela Elofsson, områdesansvarig vid International Office.

– Nu kommer vi upp i normalstandard, efter några år av nedskärningar. Kanske i nivå med Stockholm och Uppsala, men fortfarande efter Lund som ligger långt före när det gäller internationellt samarbete.

Förutom att anslå pengar fastställde också GU:s styrelse den handlingsplan som referensgruppen för internationalisering tagit fram. Gruppen, där rektor är ordförande, har arbetat i enlighet med regleringsbrevet för 2002 där universitet och högskolor uppmanas att "öka den internationella rörligheten genom att erbjuda internationellt attraktiva

utbildningar och bedriva internationellt konkurrenskraftig forskning".

– Det här visar att man i referensgruppen och styrelsen har insett att internationaliseringsarbetet är strategiskt viktigt. Att GU måste ha någonting att erbjuda. Kurser på engelska och informationsmaterial på andra språk är faktiskt bytesvaror. Finns inget sådant att erbjuda, kommer ingen hit, och GU kan inte skicka ut studenter och forskare till andra länder.

DET RÄCKER INTE att bara knyta nya kontakter. Man måste vårda och vidmakthålla dem också, menar Ingela Elofsson. I vissa fall har det hittills fungerat ganska bra. Till exempel med Australien och Afrika (Sydafrika, Ghana och Tanzania). Samarbetet med universitet i Asien och Östeuropa har dock legat i träda länge.

– Det är sådana eftersatta saker som vi kan ta tag i nu. Framigenom hoppas vi också kunna utöka samarbetet med Latinamerika, där vi har vårt äldsta samarbetsavtal med Universidad de la republica i Montevideo.

Det finns mycket att ta tag i. Handlingsplanen för det universitetsgemensamma internationaliseringsarbetet 2003-06 om-

fattar sex huvudområden: institutionella förutsättningar, "internationalisering hemma", student- och lärarutbyte, konsolidering av samarbete, initiering av nya kontakter och samverkan med det omgivande samhället. Nästa steg för referensgruppen blir därför att göra prioriteringar på vad som det ska satsas på det närmaste året.

– GU HAR SOM målsättning att tio procent av det totala kursutbudet ska erbjudas på engelska eller andra främmande språk. Därför är det förstås viktigt med språkträning, både för lärare och för personal som tar hand om utländska besökare. Det har funnits vid GU förut, men det har också legat i träda några år. Det kräver lite planering, men jag hoppas att det kan komma igång under 2004.

En annan uppgift är att arbeta för att GU:s dataregister över internationella kontakter, som för närvarande omfattar 1 800 poster, blir så aktuellt, tillförlitligt och heltäckande som möjligt.

– Vi ser framtiden an med tillförsikt. Nu har vi alla fall bättre resurser att klara vårt uppdrag.

Lars Nicklason

Internationellt studentbesök på GU

I JANUARI ARRANGERADE International Student Office (ISO) vårterminens introduktionsvecka för utländska studenter. I Vasaparkens sal 10 hälsades de välkomna och informerades om ISO:s arbete, kurser i svenska språket och den svenska kulturen. Filmen "Göteborg – the Friendly City" visades också, vilket säkert skapade en och annan förväntning i den stora skaran. Senare under veckan bjöds studenterna bland annat på en guidad busstur genom Göteborg. Förhoppningsvis upplevdes vår stad lika vänlig då.

FOTO: LARS NICKLASON

– Jag vill prata engelska, säger Vincent Beregère från Champagne i Frankrike. Och så vill jag lära mig mer om Sverige, svenskarna och kulturen.

– Det är inte bara för studiernas skull jag är här, erkänner Julie Jagoury. Kurserna i marknadsföring kan jag lika gärna läsa i Frankrike. Jag ville uppleva något annorlunda. Och det är inte så vanligt att folk åker till Sverige för att studera. Och så är det inte så långt hem.

Nerea Usabe från Spanien valde Sverige för den höga materiella- och utbildningsmässiga standarden. Och Göteborg? Jo, det ligger ju perfekt mellan Oslo, Stockholm och Köpenhamn. Hon hoppas hinna besöka dem alla under de fem månader hon är här och studerar ekonomi.

Smart folk reser inte

Den här artikeln handlar om att inte behöva stiga upp halvfem på morgonen. Om att inte punga ut med 50 000 kronor för konferensen i USA. Om att få någonting mycket bättre. Gratis.

ÄR UNIVERSITETSFOLK konservativa? Har de svårt att ändra på sina arbetsrutiner? Man kan undra. GU har kanske världens modernaste utrustning för videokonferenser. Vid Konferenscentrum Wallenberg har två sammanträdesrum inretts med tekniken. Företag och kommuner har fattat grejen och hyr in sig och konfererar över hela världen. Men universitetsfolket – nej, de köper fortfarande svindyra flygbiljetter och sitter packade som sillar över Atlanten.

– Det känns lite frustrerande. GU har satsat 1,3 miljoner på tekniken och det är bara en tidsfråga innan den slår igenom på allvar. Vi måste ta vara på chansen och vara med från början, säger datakonsult Patrice Worth vid avdelningen för informationsteknik.

Han står i det ena av GU:s två videoanpassade sammanträdesrum. Jag står i det andra. Genom två jättelika teveskärmar talar vi med varandra.

– Du skulle lika gärna kunna vara på andra sidan jorden. Bilden och ljudet blir ändå lika bra, säger Patrice Worth.

TEKNIKEN HETER H323 och är etablerad som standard i hela världen. Vid Konferenscentrum Wallenberg är även Wallenbergsalen och konferenssalen Lyktan utrustade med den. Flera hundra personer kan alltså delta i en videokonferens samtidigt.

– Utvecklingen har kommit längst i USA och de flesta konferenserna går än så länge över Atlanten. Det är mest företag som hyr in sig, men även andra, till exempel Jämtlands kommun, Umeå universitet och Nordiska hälsovårdsskolan har varit här.

Men egentligen behöver man inte ens besöka Konferenscentrum Wallenberg för att delta i en videokonferens. För mindre distansmöten, inom Sverige, kan man stanna kvar framför sin dator och kommunicera via nätet. Allt som behövs är ett headset och kamera till en kostnad av 500 kronor.

– Tekniken är svensk och heter Marratech. Den är långt ifrån lika briljant som H323, både bild och ljud är sämre, men den har ändå många fördelar. Den är betydligt enklare och spontanare att använda och lämpar sig utmärkt när sju åtta personer vill tala med varandra.

SJÄLV ÄR PATRICE WORTH en flitig användare av Marratech. Sedan 1999 är han engagerad i det Sunetdrivna projektet Nätbaserade möten (NBM) och varje tisdag träffas projektets elva medlemmar via nätet. Varje deltagare syns då i varsin ruta på Patrice Worths dator.

FOTO: JOHAN OLOFSSON/GU

FOTO: JOHAN OLOFSSON/GU

– Vi är utspridda över hela landet och förr flög vi i var sitt plan till Arlanda när vi skulle träffas. Nu kan vi ha fler möten och gå in djupare i saker och ting. Det är det mest positiva. Genom den här tekniken sparas inte bara tid, miljö och pengar, man får dessutom ut mycket mer.

Men finns det inga nackdelar?

– Man lär ju inte känna varandra som personer på samma sätt. Så visst är det bra att komplettera med en och annan vanlig konferens. Men annars kan jag inte se några nackdelar.

Lars Nicklason

Information

År 2002 reste 3 760 personer vid GU i tjänsten, varav 1 698 utomlands och 2 842 inom Sverige. Totalt har 10 700 resor gjorts. Kostnad: cirka ett hundra miljoner kronor.

Den 13 mars, klockan 15.00 i Lyktan vid Konferenscentrum Wallenberg,

hålls ett informationsseminarium om videokonferenser. Den 10 april hålls en workshop.

För mer information kontakta Patrice Worth på telefon: 773 5423 eller maila: patrice.worth@adm.gu.se

Patrice Worth samtalar med praoeleven Rebecca Lundgren via video.

Nytt avtal hjälper dyslektiker

Nu ska synskadade och dyslektiker inte längre vara hänvisade till en enda dator någonstans borta i ett av datasalens hörn. För genom nya avtal har nu GU tillgång till ett obegränsat antal licenser som kan installeras överallt där det är möjligt.

DET ÄR TRE UNIKA avtal som Lennart Jareteg vid avdelningen för IT tillsammans med Lena Borg Melldahl vid avdelningen för studentfrågor arbetat fram. Avtalet innebär att GU och Chalmers får tillgång till tre nya programvaror som är särskilt utarbetade för synskadade och dyslektiker – Supernova, Stava Rätt och Svenska Ordboken.

– Supernova är ett verktyg anpassat för Windows och som kan läsa text från skärmen på elva olika språk samt förstora hela eller delar av skärmbilden, förklarar IT-samord-

nare Lennart Jareteg. Programmet kan också läsa upp text via punkt tangentbord. Detta program får begagnades fritt på GU och Chalmers och både personal och studenter kan använda programmet i sina hemdatorer. CD till Supernova kommer att kunna köpas till självkostnadspris.

Stava Rätt och Svenska Ordboken heter de två andra programmen som också kommer att kunna användas fritt inom GU och Chalmers. Personal ska kunna använda programmen hemma och för att ge samma möjlighet även till studenterna har separata licenser köpts in. CD också till dessa program kommer att kunna köpas för en billig summa.

– Stava Rätt kan hitta även grovt felstavade ord och är speciellt utvecklat för dyslektiker. Man kan lägga in en personlig profil i programmet så att man får just den hjälp man behöver, förklarar Lennart Jareteg. Svenska Ordboken inne-

håller 40 000 ord samt uttryck och fraser förklarade på enkel svenska. Programmet är unikt eftersom man kan söka på ljudbild. Man måste alltså inte kunna stava det ord man söker utan kan exempelvis skriva in *tjafför* och få upp ordet *chaufför*. Man kan också söka i en fritext, till exempel leta bland kategorin fiskar om man vill få upp ordet gädda.

Nu gäller det att medvetandegöra dessa nya möjligheter hos dator- och installationsansvariga ute på institutionerna så att programmen verkligen installeras och kommer studenterna till del.

Satsningen på nya program för handikappade är i linje med GU:s policy för ett jämlikt universitet där alla som kan och vill ska kunna studera på jämlika villkor.

Eva Lundgren

Vill du veta mer?

<http://licenser.adm.gu.se/gu/licenser.html>

NYHETER

För få kvinnor i ledningen

Åtminstone en tredjedel av ny tillsatta professorer vid GU och minst fyrtio procent av lektorerna ska vara kvinnor. Och antalet rekryteringstjänster måste öka kraftigt.

DET ÄR NÅGRA av målen för den jämställdhetsplan som GU nu antagit för 2003-2006.

Göteborgs universitet är en kvinnodominerad arbetsplats, både vad gäller personal och studenter. Men i ledningen – rektor, prorektor, dekaner samt preses för Sahlgrenska akademien – finns endast tre kvinnor. Och bland professorerna är 81 procent män.

De två viktigaste jämställdhetsmålen är jämn könsfördelning på alla nivåer i organisationen och lika lön för lika och likvärdiga arbeten. Men jämställdhetsarbete är inte bara en fråga om kvantitet – det handlar också om att kvinnor och män får samma möjligheter att påverka.

– Det gäller att aktivt uppmåna kvinnor att söka ledningsuppdrag och professors-tjänster, menar jämställdhetshandläggare Gunilla Hollander. Fakulteterna behöver upprätta listor på samtliga disputerade, så att man snabbt kan föreslå både en man

och en kvinna till ledningsuppdrag. För rekrytering på lång sikt skall ledarskapsprogram för yngre kvinnliga forskare och lärare prövas för att stimulera kvinnor som kanske tvekar att ge sig in i ledningsuppdrag bl a därför att dessa har en så manlig prägel.

FOTO: GÖRAN OLSSON/GU

STATSMAKTERNA har gett GU ett rekryteringsmål på 28 procent när det gäller nya kvinnliga professorer fram till 2004. Det är ett mål som inte kommer att uppnås eftersom det är långt fler män än kvinnor som befordras från lektor till

professor. Men räknar man bort befordrade professorer blir andelen kvinnor bland nyrekryterade professorer perioden 2001-2002 27 procent.

– Bland lektorerna är andelen kvinnor 38 procent och då kan man ju tycka att vi inte är långt från fyrtioprocentmålet. Men skillnaderna mellan fakulteterna är stora – vid Handelshögskolan och Naturvetenskapliga fakulteten är endast omkring 20 procent av lektorerna kvinnor, vid Vårdvetenskapliga fakulteten 100 procent.

Till viktiga åtgärder för att öka jämställdheten hör inrättandet av fler rekryteringstjänster. Antalet forskarassistent-tjänster t ex har minskat med hälften på fem år.

– GU satsar 30 mkr på rekryterings-tjänster under 2003. Några fakulteter avsätter medel för att kvinnliga adjunkter ska kunna disputerat och kvinnliga lektorer ska få möjlighet att meritera sig för docentur. Detta är väsentliga aktiva jämställdhetsåtgärder som behöver utvecklas.

Men jämställdhetsarbete handlar inte bara om professorer och lärare.

– Omkring 37 procent av GU:s anställda ryms under den diffusa beteckningen "övrig personal". Av dessa är 70 procent kvinnor. Det handlar bland annat om labo-

ratoriepersonal och forskningslaboranter, tekniker, bibliotekariéer, administrativ personal och lokalvårdare. Inom universitetet är det tyvärr så att är man inte lärare, forskare eller student så är man ganska osynlig. Och det gäller även inom jämställdhetsarbetet.

BEFATTNINGSBETECKNINGARNA utgör exempel på bristande jämställdhet, menar Gunilla Hollander.

Manligt definierade arbetsuppgifter särskiljs genom olika tjänstebeteckningar som förste forskningsingenjör, förste instrumentmakare medan exempelvis en rad mycket olika arbetsuppgifter kan gömma sig under funktionen institutionssekreterare som är en kvinnodominerad grupp.

– Jämställdhetsarbete är inte bara en fråga om rättvisa. Det handlar också om var i maktstrukturen kvinnorna och männen befinner sig. Jämställdhet ur ett kvalitetsperspektiv innebär att både kvinnors och mäns villkor, kunskaper och erfarenhet tas till vara och berikar alla områden. Inte minst för att locka studenter, både manliga och kvinnliga, är det viktigt att GU framstår som ett jämställt universitet.

Eva Lundgren

Studentlitteratur är ett av Skandinavians ledande förlag för högre utbildning och för vidareutbildning av professionellt yrkesverksamma. Vi utvecklar kvalificerade, mediaoberoende produkter och tjänster för kontinuerlig kunskaps- och kompetensuppbyggnad på gymnasie- och universitetsnivå.

I koncernen ingår även Studentlitteratur Software AB.

Studentlitteratur har drygt 160 anställda och omsätter årligen cirka 260 miljoner kronor. Vi finns i Lund.

Studentlitteratur är Nordens största förlag för facklitteratur/kursböcker. Studentlitteratur har också en ökande utgivning för gymnasium och vuxenutbildning.

Studentlitteratur AB söker

Utgivningschef

inom Lärarutbildning och pedagogik

Vår nuvarande utgivningschef har övergått till en befattning som chef för vårt förlag Skola/Vuxenutbildning. Därför söker vi nu en efterträdare som utgivningschef för kurs- och fackboksutgivning inom lärarutbildning och pedagogik på universitets- och högskolenivå.

I arbetet ingår bl.a författarrekrutering, utgivningsplanering och marknadsföring.

Arbetet bedrivs självständigt och med resultatansvar. Arbetet innehåller många kontakter med universitets- och högskolelärare samt författare och medför resor främst inom Sverige.

Placeringsort är Lund.

Vi tror att den vi söker kan vara yngre lärare på universitet eller högskola. Tillsättning sker snarast och inleds med en provanställning på sex månader.

Är du intresserad och önskar ytterligare information kan du vända dig till förlagschef Hans Sundström tel. 046-31 21 81, hans.sundstrom@studentlitteratur.se eller f.d. utgivningschef Ronny Pettersson tel. 046-31 21 74, ronny.pettersson@studentlitteratur.se. Kontaktperson för Sif-klubben är Inger Jänchen 046-31 21 48.

Besök gärna vår webbplats för mer information om verksamheten på www.studentlitteratur.se

Välkommen att skicka in din skriftliga ansökan och meritförteckning senast den 21 mars till:

Studentlitteratur AB, att: Birgitta Nilsson, Box 141, 221 00 Lund

Väljer du att skicka din ansökan via e-post använder du dig av adressen: birgitta.nilsson@studentlitteratur.se

 Studentlitteratur

Box 141 · SE-221 00 Lund · www.studentlitteratur.se

Forskningsmaterial lämnas ut

Eva Kärve fick rätt. Kammarrätten beslöt i början av månaden att hon skall få ta del av de forskningshandlingar, rörande Christopher Gillbergs och Peder Rasmussens damp-studier, som hon begärt ut från Sahlgrenska akademien. Frågan är vad detta kommer att innebära för sekretessbelagd forskning i framtiden.

KAMMARRÄTTEN HAR TIDIGARE konstaterat att materialet innehåller uppgifter som kan skada enskild person eller dennes närstående om de lämnas ut. Men, precis som Eva Kärve gör gällande i sin talan, bedömer man ändå att det kan lämnas ut med stöd av 14 kapitlets nionde paragraf i sekretesslagen. Denna gör det möjligt för en enskild forskare att ta del av sekretessbelagt material under tystnadsplikt. Bryter forskaren mot denna kan han eller hon straffas.

Utifrån detta menar kammarrätten att det står klart att ett utlämnande till Eva Kärve under förbehåll inte skulle medföra risk eller skada för enskild person. Man bedömer också att "Eva Kärve får ha anses ha visat att hon har ett berättigat intresse av att få ta del av det aktuella materialet" –

något som Christopher Gillberg och Peder Rasmussen argumenterat mot.

De menar att Eva Kärve, som är sociolog, saknar klinisk och forskningsmässig erfarenhet av barn med adhd/damp och utbildning i medicinsk/barnpsykiatrisk forskningsmetod. Därför kan hon inte heller åberopa sin docentur i sammanhanget, sade Peder Rasmussen i förra numret av GU journalen. Kammarrätten tyckte alltså annorlunda.

– Det är vi mycket förvånade över, säger Peder Rasmussen. Men det här betyder inte att vi måste lämna ut materialet i morgon.

Han syftar på den del av kammarrättens beslut som säger att universitet ska "fastställa de förbehåll som skall gälla". Vilka krav som kommer att ställas på anonymisering och annat vill inte Peder Rasmussen gå in på, men han tror att processen, med eventuella överklaganden från motpartens sida, kan ta lång tid.

FÖRR ELLER SENARE måste dock materialet lämnas ut. Och det oroar Peder Rasmussen.

– Det är en förlust för individens integritetsintresse och för forskningen. Jag skulle själv inte gått med på att låta några barn delta i sådana här studier.

Göran Bondjers, Sahlgrenska akademins preses, är också rädd för framtida förtroendeproblem. Men det som han tycker är mest intressant med beslutet är att det sätter sig över de forskningsetiska överenskommelser om sekretesskydd som gjorts vid damp-studien.

– **MAN KAN OCKSÅ** fråga sig om beslutet bryter mot Helsingfors-konventionen om forskningsetik. Där anges bland annat att ett material inte får användas till annat ändamål än det ursprungligen avsedda.

Det var på grund av dessa problem som GU motsatte sig ett utlämnande.

– Sedan finns det material i studien som tillhör sjukvården, vilket inte vi kan lämna ut. Sjukvårdens jurister får också ta ställning till det här.

ETT ANNAT PROBLEM är materialets omfattning – 22 hyllmeter. Hur ska det rent praktiskt lämnas ut? Hur ska det finansieras?

– Självklart är vi bundna av de juridiska besluten, men det finns många komplikationer i ärendet som måste diskuteras innan materialet kan lämnas ut.

Samtidigt som Kärve-fallet avgjordes också ett liknande ärende från barnläka-

ren Leif Elinder i Uppsala. Även han får, med samma motivering, rätt att ta del av forskningsmaterialet.

Någon möjlighet för GU att överklaga till högre instans finns inte.

Lars Nicklason

Fakta/Göteborgsstudien

Professor Christopher Gillberg och hans forskargrupp är ledande inom svensk neuropsykiatrisk forskning kring adhd/damp. Eva Kärve, sociolog vid Lunds universitet, tillhör dem som är kritiska mot begreppet och att det skulle orsakas av medfödda obotliga defekter i hjärnan.

I februari 2002 begärde hon att få ta del av forskningsdata till den så kallade "Göteborgsstudien" – en longitudinell mbd/damp-studie som letts av Christopher Gillberg och kollegan Peder Rasmussen. Kärve ställde sig bland annat frågande till studiens låga bortfall (sju procent).

Med hänvisning till sekretesslagen sade Sahlgrenska Akademien nej till hennes begäran två gånger förra året. Lika många gånger överklagade Eva Kärve till kammarrätten.

IDÉ UTVECKLING!

Har du en idé?

Sök Teknikbrostiftelsens Stipendium för Idéutveckling: 20 000 – 100 000 kr

För studenter, lärare & forskare i Västsverige

Information & ansökan: www.tbsg.sshn.se senast: 1 april 2003

Besök AV Jon Fosse

ÖVERSÄTTNING Svante Aulis Löwenborg

REGI Ragnar Lyth

Såpa förenad med stort klassiskt drama!

Av Jon Fosse - den hetaste dramatikern i Europa idag

MED Mia Höglund-Melin · Mariann Rudberg · Michael Segerström · Peter Viitanen

ERBJUDANDE TILL ANSTÄLLDA VID UNIVERSITETET!

Du betalar mot uppvisande av annons (klipp ut!) i biljettkassan endast 150 kr, ordinarie pris 190 kr. Gäller valfri föreställning av Besök i mån av plats. Ange att du är anställd vid Universitetet när du bokar!

Biljetter 031 61 50 50
www.stadsteatern.goteborg.se

GÖTEBORGS
STADSTEATER

En utebildare i farten

Text: Eva Lundgren **Foto:** Hillevi Nagel

Han kallar det utebildning – att man är ute när man bildar sig. För motion kan skolbarnen få också på andra lektioner än den enda idrottstimmern i veckan och svenska eller biologi kan man lära sig även vid en sjö eller i en skogsbacke.

KANSKE TYDER DET PÅ en viss oro men Claes Annerstedt har alltid sex till sju bollar i luften.

Han är forskare och lärare vid Centrum för idrottsvetenskap och älskar att ha studenter omkring sig.

Han gillar att resa och är något av frankofil.

Hustrun Marita är läkare och förhållandet medicin, motion och välfärdens alla sjukdomar är ett tema som ständigt återkommer vid deras diskussioner.

En dotter på 21 år, två söner på 17 och 9. Minstingen spelar fotboll i Qviding FIF på Överåsvalen och Claes Annerstedt är en av tränarna.

Huset i Överås har han i stort sett renoverat själv – flyttat väggar, slipat golv, målat. Så nu återstår bara pannrummet.

Och så skriver han. Ständigt.

En till två böcker om året, inklusive en del översättningar. Det blir läroböcker i idrott och hälsa för grundskola, gymnasium och högskola. Men också böcker om kvinnors idrottande genom tiderna och om motorik, lek och lärande.

– Jag måste skriva av mig annars cirkulerar tankarna

där inne i huvudet och stör, förklarar Claes Annerstedt. Först när man satt ner något på papper vet man om man tänkt färdigt, om man nu någonsin gör det, om tankarna håller och om detta är något att fundera vidare över. Jag brukar även säga till mina studenter att skriva ner sådant de kommit fram till så att de vet vad det är de tänkt.

EGENTLIGEN SKULLE HAN vilja skriva barnböcker också. För när barnen var små gällde det att hitta på något spännande innan de somnade och det kunde resultera i de mest häpnadsväckande berättelser.

Just nu håller han på med ett projekt där han intervjuar Sveriges mest kända tränare inom olika idrotter.

– Svenskt ledarskap har uppmärksammats en hel del

internationellt. Svenskar är nämligen inte så tekniskt duktiga men framgångsrika ändå. Det visar sig att ledarskapet är annorlunda här, inte så auktoritärt, ledarna bryr sig mer om individen. Människans möjligheter handlar om mycket mer än ren fysiologi och det tycker jag är spännande.

FÖDD I FALKENBERG – mamma var ordförande i Fredrika Bremerförbundet och uppvuxen i USA. Politiska diskussioner, ofta på engelska med utländska gäster, hörde till vardagen.

Pappa var stadsingenjör med kontor ovanpå en turistbyrå.

– När turister från Amerika eller England kom till Falkenberg blev pappa ofta tillfrågad om de kunde få komma hem till oss och uppleva hur svenskar har det. Vilket innebar att vi titt som tätt hade utländska gäster på lunch.

En gång ville en fransk familj komma på besök. Då tvekade Claes Annerstedts pappa – han kunde ju ingen franska.

– Men de kunde engelska så han bjöd hem dem till slut. Det visade sig att hustrun arbetade för Filmfestivalen i Cannes och skulle göra en kortfilm om de skandinaviska länderna. Vi blev så goda vänner att vi sedan bytte hus med varandra varje sommar i tjugo år. Inte undra på att man blivit något av frankofil!

Pappa gillade fotboll – det var Gais som gällde.

– Han kunde komma när jag var liten och säga: Gais spelar i Växjö, ska vi åka dit? Och sedan följde några timmar i bilen då vi småpratade lite om livet. Det är sådana där stunder man minns som vuxen och som jag gärna vill föra över till mina egna barn. Svamplockning, en picknick, att gå på tur i fjällen – nej, de kanske inte alltid är så förtjusta men jag tror att det blir goda minnen ändå till slut.

Enligt en färsk undersökning från Norge umgås föräldrar i genomsnitt femton minuter per dag med sina barn.

– Man kan undra om det går att fostra på så kort tid och vad som händer med alla opretentiösa vardags-samtal? Måltiderna till exempel, som förr var något man samlades kring, är i dag ett nödvändigt ont som det gäller att stöka undan så kvickt som möjligt.

BARN OCH PEDAGOGIK – det är något som intresserar Claes Annerstedt och som upptar mycket av hans tid.

Idrott i skolan till exempel. Den ska vara meningsfull och glädjefylld.

Att det inte alltid varit så, att gympan snarare upplevts som något präglad av tidtagarur och måttband har fått många elever att känna att det här är ingenting för mig. Kanske kan det vara en orsak till ämnets njugga behandling i den senaste läroplanen? En ynka timme i veckan, trots att vi lever i en tid då motion och friskvård framstår som allt mer nödvändigt.

– I alla pedagogiska system ända från Platon och framåt har fysisk fostran stått i centrum för intresset, påpekar Claes Annerstedt. Och hälsa har sedan antiken setts som själva förutsättningen för ett gott liv. Men nu, när människan för första gången under hela sin existens lever i ett samhälle som är automatiserat, när behovet av motion och rörelse är större än någonsin, nu intar skolan en närmast fientlig inställning till fysisk aktivitet.

Han har jobbat som expert åt Skolverket och dessutom suttit i läroplanskommittén men hoppade av när han inte kunde hindra neddragningen av ämnet idrott och hälsa.

– Men idrott handlar naturligtvis inte bara om antal timmar utan ännu mer om innehåll och syfte. Det gäller att lära eleverna att se sambandet mellan hälsa och livsstil och få dem att känna att gympan är meningsfull. Och även den som är handikappad ska kunna få bra idrottsbetyg.

ATT IDROTTSBETYGET är det enda som kan räknas bort i skolans slutbetyg tycker Claes Annerstedt visar på den låga status ämnet har. Ändå är idrott och hälsa något som kunde ingå i alla ämnen, som en naturlig del.

– En lektion i biologi kan ju lika gärna göras utomhus, man kan undersöka miljön runt en sjö till exempel. Så kan man göra i många ämnen. Barn måste röra sig. Varför får till exempel alla barn i Göteborg busskort? Kan man inte bygga ut cykellederna i stället? För samma summa som kommunen köper busskort skulle man kunna ge alla barn en ny cykel vartannat år. Eller varje göteborgare vart femte år. Vad det skulle innebära för folkhälsan kan man fundera över...

Även när ett samhälle planeras borde man tänka på vikten av att få folk i rörelse i stället för att som i dag, närmast hindra människor från att ta ett par extra steg.

– Vad är det första man ser när man kommer in i ett hyreshus? Hissen! Det finns förstås en trappa också, för brandsäkerhetens skull, men att ta hissen blir ändå det naturliga. Och i snabbköpen går rulltrapporna upp och ner, inte för att det går snabbare eller enklare på det sättet, har du åkt rulltrappa när det är fullt med folk? Utan för att kunderna ska slippa röra sig. Det här är något arkitekterna borde tänka över, hur man får in motion och rörelse i samhället igen.

CENTRUM FÖR IDROTTSVETENSKAP startade sin verksamhet hösten 2001. Det är ett centrum Claes Annerstedt sätter stora förhoppningar till, även om det inte blev den idrotthögskola som var tänkt från början. Men det kommer, menar han.

– Ett tvärvetenskapligt tänkande är nödvändigt när det gäller de stora samhällsproblemen och dit hör i högsta grad hälsofrågorna. Inom Sahlgrenska akademien har man förstått det, medicinerna som länge tyckt att friskvård inte riktigt hörde dit, har tänkt om. Och annat vore väl konstigt när långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar kostar så mycket att alla ekonomiska planer håller på att sprängas!

Tvärvetenskap – det innebär att människor med olika bakgrund samarbetar. Då måste man ibland tänka om och fundera över sådant man tidigare ansett självklart.

– Först när man träffar människor med annan bakgrund, från en annan kulturell miljö börjar man förstå vem man själv är. Kunskap – det är att bryta sina synpunkter mot andras för att få veta var man själv står.

Det gäller att möta så många olika sorters människor som möjligt – från andra vetenskapsområden men också från andra kulturer.

– Jag uppmanar ständigt mina studenter att ta en termin eller två utomlands. Men vi måste också vara

beredda att ta emot studenter. Nyligen var studenter här från University of Greenwich och vi var hos dem i höstas. Jag kallar det här studentutbytet bed to bed. Bara man har en ledig soffa ska man kunna ta emot en student.

GU borde ha betydligt fler kurser på engelska, inte bara delkurser, menar Claes Annerstedt. Över huvudet taget borde man arbeta mer aktivt med utlandskontakter.

– Det finns en risk att taget går annars. Den nya tekniken ger de studerande oändliga möjligheter och det gäller att hänga med. I framtiden kanske studenterna har ett hemuniversitet där de är inskrivna men samtidigt plockar de kurser från andra ställen, nationellt men också internationellt. Och där måste vi framstå som intressanta!

Sverige är intressant. Det får han bekräftelse på varje gång han tar emot utländska forskare eller studenter på besök.

– Allemansrätten till exempel. Det är den största rättighet vi har, även om vi själva inte alltid inser det. När amerikanska gäster kommer hit brukar jag ta med dem på vildmarkstur i Delsjön. Så mycket natur mitt inne i stan, amerikanerna häpnar! Och då häpnar jag också. Tänk sådana möjligheter vi har! Två till tre miljoner svenskar är med i någon idrottsförening, det innebär att det är den största kulturyttring vi har i landet. Skatås en söndagseftermiddag – ett sådant myller av joggare, rullskridskoåkare, ungar som kastar freesbee. Då inser man att det är ganska mycket som är fantastiskt här ändå.

Claes Annerstedt

Yrke: Universitetslektor vid Centrum för idrottsvetenskap

Bor: I villa i Överås

Familj: Hustrun Marita, tre barn

Intressen: skidor, tennis, golf, fotboll, utlandsresor, mat, vinprovning, att läsa och skriva

Senaste film: The Royal Tenenbaums

Senast lästa bok: Det mentala golfspelet av Fred Asknes

Motto: ärlighet varar längst

Aldrig för sent att börja

Text: Kajsa Asklöf **Foto:** Göran Olofsson

Motion är ett undergörande medel för kropp och psyke. Problemet är bara att många inte tror sig ha vad som krävs för att bli fysiskt aktiva. Men det går faktiskt att uppnå utan att tidigare ha utmärkt sig för god karaktär. Om man ser på det hela som en process med fem avgörande steg, kan man förvandla sig själv från omedveten stillasittare till entusiastisk motionär.

ENLIGT JOHAN FASKUNGER, filosofie doktor i fysisk aktivitet och hälsa, är det ungefär lika troligt att man lyckas förändra sin livsstil i ett slag som att man lyckas bestiga ett rejält berg utan förberedelser. Johan Faskunger arbetar på enheten för preventiv näringslära på Karolinska Institutet och har intresserat sig för hur man ska få de stora folkgrupperna i rörelse.

– Det är förvånansvärt hur lite man satsar på detta i Sverige. Av alla pengar som satsas på forskning inom medicin och hälsa är det bara någon promille som satsas på främjandet av fysisk aktivitet, säger Johan Faskunger.

Motion faller sig inte lika naturligt för alla. Statens folkhälsoinstitut uppger att det troligtvis är högst 20 procent av alla över 30 år i Sverige som är tillräckligt fysiskt aktiva. Minst en fjärdedel av kvinnor och män i åldrarna 20 till 65 år är så fysiskt inaktiva att de riskerar sin hälsa. Det finns stora skillnader inom befolkningen. Högutbildade motionerar betydligt mer än lågutbildade, och motionsvanorna är kopplade till livsstilen så att de som är fysiskt aktiva också har en mer hälsobefrämjande livsstil över lag.

För den som inte har med sig bra motionsvanor från början krävs ett ordentligt grundarbete med motivationen. Många förknippar träning med ett plågsamt skumpande och svettande och har helt enkelt inga bra erfarenheter av fysisk aktivitet.

– Man behöver inte ut och svettas för att få de bra effekterna. Alla aktiviteter som höjer energiåtgången är bra, och en rask promenad kan vara fullt tillräckligt.

I Sverige pratar man om att det räcker med 30 minuter per dag, men Johan Faskunger påpekar att det är minimirekommendationer. Helst ska man röra sig betydligt mer än så. All bekvämlighet och alla kraftbesparande maskiner lurar oss till ett utdraget stillasittande, som våra kroppar inte är gjorda för.

– Nu tar man hela tiden fram nya piller men det blir dyrt både för personen som behöver dem och för staten. Om vi istället skulle öka antalet fysiskt aktiva personer från 20 procent till 25 procent av befolkningen så skulle vi spara miljardbelopp i färre sjukhussängar.

Det man vet är att fysisk aktivitet minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, diabetes typ 2, benskörhet, vissa cancerformer och milda depressioner.

Men hur gör man då för att förändra sin livsstil? Johan Faskunger har i sin bok *Motivation för motion – hälsövägledning steg för steg*, tagit fasta på den transteoretiska modellen där forskarna Prochaska och DiClemente integrerat psykologiska och psykoterapeutiska teorier. Den transteoretiska modellen går ut på att långsamt förändra sitt beteende med hjälp av motivationsarbete i fem steg, där målet för varje steg är att närma sig nästa.

Förnekelsestadiet

För detta första stadium krävs absolut ingenting. Här befinner sig alla som tror sig vara tillräckligt fysiskt aktiva eller som inte vill erkänna att för mycket stillasittande medför risker. Johan Faskunger anser att vi överskattar riskerna att råka ut för en flygplanskrasch eller ett våldsdåd, men underskattar risken att dö ”den tysta döden”, det vill säga av hjärtinfarkt hemma i sängen.

Här kan man börja tänka igenom för- och nackdelar med en förändrad livsstil. En halvtimmes rörelse om dagen är egentligen inte så mycket om man väver in det i de vanliga aktiviteterna.

Begrandandestadiet

Nu börjar man i varje fall att fundera över en förändring, och varför man tycker att det är svårt att genomföra den. Många vill gå ned i vikt, men det tar tid och därför får man glädja sig över delmål som att man redan samma dag mår bättre mentalt, får mer energi, sänker blodtrycket i några timmar, ökar nivåerna av goda hormoner i blodet och får förmånen att känna sig nöjd med sin insats. Efter några veckor får man bättre sömn, bättre självförtroende, bättre immunförsvar, färre depressionssymtom, mindre ångslan och ökad insulinkänslighet. Och då har man de långsiktiga fördelarna kvar att se fram emot.

När man kommit till insikt om att den nuvarande livsstilen innebär risker och att man faktiskt är kapabel att genomföra en förändring, är man redo att gå vidare till nästa stadium.

Förberedelsestadiet

De konkreta planerna för förändringarna börjar ta form.

En god idé är att tänka ut delmål och strategier för hur man ska göra om något inte går riktigt som man tänkt sig, som att det regnar när man tänkt promenera. För lite tid är ett vanligt argument för att låta bli, men när alla saker har vägts in kan motivationen ändra prioriteringen. Motion nära hemmet har visat sig vara lättast att hålla fast vid.

Prioritering och en tro på förändring leder fram till nästa steg.

Handlingsstadiet

Detta stadium är bara starten på den aktiva förändringen och varar i sex månader. Risken för återfall är stor. För höga förväntningar och för hårt tempo i början är vanliga orsaker till att man väljer att återgå till den gamla livsstilen. Det är bättre att planera in tre tider när man ska träna än att bara obestämt säga att man ska träna tre gånger i veckan. Ge dig själv belöningar då och då.

Aktivitetsstadiet

I detta stadium kan man börja prata om att livsstilsförändringen börjar bli en invand rutin, men det gäller fortfarande att undvika situationer som innebär risk för återfall. Vi är mest aktiva under sommarhalvåret, så det krävs planering för att veta vad man ska göra när mörkret och kylan väntar.

Att träna direkt efter jobbet, före maten ökar chanserna för att det verkligen blir av.

– När man börjar träna tror man ofta att det är viktminskningen som ska ge mest tillfredsställelse, men människor som har hållit på ett tag brukar istället ange inre välbefinnande och social gemenskap som de största fördelarna, säger Johan Faskunger.

Misslyckats har man inte gjort förrän man slutar försöka.

Medicinsk utveckling ställer nya frågor

Allt fler mänskliga problem kommer förmodligen snart att ha medicinska lösningar. Utvecklingen har naturligtvis många positiva effekter. Men finns det inte också faror?

ENLIGT GU:S NOBELPRISTAGARE Arvid Carlsson kommer det i framtiden att vara möjligt att åtgärda problem som även en frisk människa kan ha, t ex blyghet eller dåligt minne. Carlsson ser ingen fara i detta så länge medicineringen inte påtvingas patienten och så länge läkarna tydligt förklarar fördelar och nackdelar (GU-journalen nr. 7/2000).

Andra har uttryckt större oro. I den omdiskuterade boken *Hjärnspöken* menade sociologen Eva Kärfve här om året att normala avvikelser i beteende numera klassificeras som sjukliga och att sociala förklaringsmodeller förs åt sidan. En liknande kritik finns i den amerikanska samhällsfilosofen Francis Fukuyamas senaste bok, *Our Posthuman Future*. Fukuyama är inte emot att personer med svåra psykiska problem får medicinsk hjälp. Men han ser en betydande risk i att allt fler icke-sjukliga beteenden kommer att medicineras bort till förmån för beteenden som är mer samhällligt uppskattade. Vi kan då få ett samhälle liknande det i Huxleys *Du sköna nya värld*.

Huxley menade att en totalitär regim som härskar med batonger, fängslanden och deportationer är ineffektiv. I den perfekta totalitära staten behöver sådana metoder inte användas. Slavarna har manipulerats till att älska sin trældom. Jag frågar Christian Munthe, lektor vid filosofiska institutionen, hur han ser på Huxleys skräckscenario. Munthe är inte lika oroad.

– I vilken mening är de fortfarande slavar om de uppskattar de förhållanden de lever under?, undrar han.

Rädslan för manipulation uppfattar Munthe som

överdriven. Vi skapar inte oss själva, utan är påverkade av en mängd faktorer omkring oss. Att förändras på kemisk väg är inte principiellt annorlunda. Fukuyama ser en risk i att så kallade lyckopiller blir allt effektivare och framställs med allt mindre biverkningar. Snart kommer det inte längre att finnas någon ursäkt för att vara olycklig.

Finns det några problem med att harmoniska människor tar tabletter för att bli ännu lyckligare? Om det framställs ett lyckopiller utan medicinska biverkningar, bör då alla använda det? Christian Munthe understryker att frågan fortfarande är högst hypotetisk. Men han ser inget skäl till varför vi i så fall inte skulle medicinera, även om vi inte är sjuka. Han tror att det motstånd en del känner till en del beror på att de har en snäv och ytlig uppfattning om lycka. Det finns inget som säger att lyckan gör oss mindre aktiva eller produktiva. Inte heller finns det något skäl att tro att lyckan står i motsättning till andra värden som till exempel autonomi.

MEN ÄR ALLTID lycka något eftersträvärt? Bör vi inte vara olyckliga om vi begått skändliga handlingar? Inte skall man väl vara uppsluppen på en kär väns begravning? Kan inte sorgen i en sådan situation rent av ha ett egenvärde?

Munthe anser inte att lidandet någonsin kan ha ett egenvärde. Däremot kan det ha ett instrumentellt värde. Det är inte lämpligt att trycka tillbaka sorgen efter en anhörigs död eftersom den då kan komma upp efteråt och vara svårare.

Frågan är om de oroliga lugnas av dessa besked. Det finns nog anledning för var och en av oss att noga reflektera över de etiska frågeställningar som den medicinska utvecklingen ger upphov till.

David Andersson

Christian Munthe anser att rädslan för manipulation är överdriven.

FOTO: GÖRAN OLSSON/GU

Stress

OCH PLÖTSLIGT KOMMER smärtan i nacke och axlar, samtidigt som upplevelsen av att aldrig riktigt räcka till växer sig starkare.

– För stress innebär ju att kroppen gjort sig beredd för aktivitet! Först när vi lyder kroppen, springer en runda, går en promenad, kommer motreaktionen, avslappningen, och känslan av välbefinnande. Fysisk aktivitet är förstås bra mot västvärldens andra stora hälsoproblem, övervikten, med är också den effektivaste taktiken mot stress.

Det är David Horn, verksamhetsansvarig på Fysiken, som förklarar. Själv springer han en halvtimme varje kväll men betonar att han har en pulsklocka som piper om pulsen stiger över 145 slag/minut.

– Då drar jag ner tempot. Träning ska kännas bra, både medan man håller på och efteråt. Då är det inte så svårt att motivera sig för ett nytt pass nästa dag, tills det blivit en vana.

SJUKSKRIVNINGARNA kostar Sverige 25 miljarder kronor om dagen. Grundorsaken till de flesta sjukdomar i västvärlden är stress och övervikt – ofta i kombination. Varannan svensk är överviktig i dag, bland tolvåringarna var fjärde.

Pulsen ökar, blodtrycket stiger, andningen blir intensivare, musklerna spänns. Kroppen har gjort sig beredd – för kamp eller flykt. Men vi flyr inte – i stället jobbar vi på.

Att motion är nyttigt vet alla. Varför är det då så svårt att komma igång?

– Två saker är viktiga – att hitta sin grej och att hitta sin nivå, menar David Horn. Just din grej kanske är att dansa, klättra, simma – eller att helt enkelt ta en rask promenad? Rätt nivå, det innebär att man inte tar i för hårt, det ska vara roligt också, har man tråkigt är något fel.

DET MÅSTE FINNAS NÅGOT även för den som känner obehag inför tanken att exponera sin otränade kropp i en stor gymnastiksal.

– Vi har aerobics där 50-60 personer tränar tillsammans, där kan man lätt smälta in. Och vi har också pass med två ledare samtidigt – den ena kör intensivt medan den andra har ett lugnare tempo. Det innebär att två personer kan träna tillsammans även om de ligger på olika nivå.

Den som fått ont i kroppen eller gått in i väggen kan få hjälp. Fysiken har ett avtal med GU och Chalmers som ger anställda möjlighet till individuell fysisk träning ledd av sjukgymnast.

– Vår rehabilitering, som vi haft sedan 1995, är något av Fysikens flaggskepp! Hit blir man remitterad av sin företagsläkare och det första som händer är att man får

träffa en sjukgymnast. Sjukgymnasten gör upp ett program anpassat för just de besvär man har och sedan får man träna ihop med andra som har samma problem. Man tränar under arbetstid tre gånger per vecka i tio veckor. Våra resultat är häpnadsväckande – samtliga som kommer hit blir bättre, de allra flesta helt återställda.

Och det är just den här typen av verksamhet samhället borde satsa på, menar David Horn.

– Sjukvården är ett bottenlöst hål, ju mer pengar man pumpar in desto mer behövs. Vi måste inse vikten av förebyggande åtgärder. Får man hjälp med att ändra livsstil, lär sig att träna på sätt som passar en själv, då har man i stället fått ett verktyg man kan använda resten av livet.

Men friskvård handlar inte bara om träning.

– Meditation, självhypnos, någon form av avslappning behöver alla människor. Men även en god middag tillsammans med familjen eller en öl kan vara friskvård – men dricker man så att man får baksmälla är det förstås inte det. Friskvård handlar inte om en massa dåligt samvete för något man gjort eller inte gjort utan om allt som får en att må bra.

Eva Lundgren

Kvantitet blir kvalitet

Stafettpinnen

UNIVERSITET ÄR TRÖGA strukturer. Reformivriga politiker tror att undervisning och forskning kan göras om med några raska penndrag men upptäcker efter hand att så mycket mindre förändras än de hoppats. Ofta är det fel saker som blir annorlunda.

Ändå sker stora förändringar. De största har direkt eller indirekt med kvantiteter att göra. Det kan jag säga av egen erfarenhet; och min erfarenhet är lång. När jag skrevs in i Lund vårterminen 1957 var antalet studenter i Sverige ungefär tiondedelen av vad det är i dag. Jag disputerade i april 1966. Då fanns ännu den gamla graden kvar, man var klädd i frack och fick stå i många långa timmar uppe i den mörkbetsade kateder som på den tiden fanns i lärosal 10 i Vasaparken. Man hade tre

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

opponenter, och fakultetens dekanus var ordförande. Allt var högtidigt och långrandigt. Det var fortfarande ganska ovanligt med disputationer. Det stod i tidningarna om dem. Om min stod det till och med en dikt i gamla Handelstidningen. Dikten var författad av den minnesvärde arkeologiprofessorn Carl-Axel Moberg, nu död sedan länge.

När jag blev professor 1979 var det ännu regeringen som stod för utnämningen (några år tidigare, på den gamla författningens tid, hade även kungen haft ett låt vara högst symboliskt finger med i spelet). Det lästes upp i radio vilka som blivit professorer.

I dag är allting vardagligare. Det finns uppemot 270 000 studenter vid svenska universitet och högskolor. Mångfaldigt fler disputerar än för trettiosju år sedan, och professuren är det naturliga slutet för en hysad akademisk karriär, inte ett nådevedermåle från statsmakterna.

DET FINNS DE som förfasas över dessa förändringar. Jag gör det inte, tvärtom. Universiteten betyder rimligtvis mer i samhället när de är så mycket större. För inte så långesedan var det några ynka procent av en årskull som gick till högre studier, i dag är det fyrtio procent. Förr gjorde man skillnad mellan den bildning som universiteten ansågs vara ensamma om att förmedla och den folkbildning som andra människor kunde komma i kontakt med. I dag är distinktion mer eller mindre meningslös. En stor del av folket är ju här. Universitetslärare bör också vara folkbildare.

Universiteten har alltid varit beroende av världen som omger dem. Det är den världen som med skatte-medel eller på annat sätt bekostar undervisning och forskning. Unga människor väljer att studera istället för att söka sig arbete, och utan deras val hade det inte blivit någon undervisning.

Men universiteten påverkar också sin omvärld. Under senare år har det talats mycket om hur hela regioner lever upp med sin högre utbildning. Det finns också en annan aspekt, mindre framhävd, som jag vill fokusera på. Unga människor viger några av sina mest formbara vuxenår åt universitet eller högskolor. Vad som sker under den tiden präglar dem för framtiden. De bär något med sig, osäkert vad, men ändå något avgörande.

En modell över universitetens symbios med omvärlden skulle bli invecklad. Dels finns det en direkt påverkan i båda riktningar. Omvärlden ger resurser, studenter och i mångt och mycket också problem som kan göras forskningsbara. Universiteten ger sysselsättning, forskningsresultat, människor med speciell och avancerad kompetens.

Men modellen skulle också få räkna med mer komplicerade samband. En minoritet av studenterna kommer att stanna kvar eller snart återvända till universitetsvärlden, som lärare och forskare. De är som hantverkare: utbildas inom skrået och stannar där som mästare (ordet "universitet" kommer av universitas, skrå). De andra, alltså majoriteten, verkar på andra håll i samhället. De har inte bara med sig en viss kompetens utan har också fått andra, mer svårdefinierade insikter och förhållningssätt, präglade lika mycket eller kanske mer av studiekamrater.

DET FINNS EN GRUPP som måste få en egen plats i modellen: lärarna alltifrån förskolan till gymnasiet. De ingår nämligen i ett särskilt kretslopp. Utbildade vid universitetet bär de som alla andra med sig kunskaper och erfarenheter därifrån. Som lärare kommer de i sin tur att prägla sina elever, och bland dessa kommer en stor del omsider att göra sitt inträde i högskolevärlden.

Läroutbildningen har alltså en alldeles särskild betydelse. Därför är det märkligt att den länge behandlats så styvmoderligt vid universiteten. Med den nya, delvis sammanhållna utbildningen kommer förhoppningsvis nya möjligheter att öppnas och verksamheten tillerkännas en central roll.

En av dem som arbetat mest energiskt och framgångsrikt med den nya läroutbildningen är Anki Dellnäs, färsk doktor i idé- och lärdomshistoria men redan med gedigen erfarenhet på det område som jag här fört på tal. Vad är naturligare än att jag låter stafetten gå över till henne?

Sven-Eric Liedman

Professor vid institutionen för idénistoria och vetenskapsteori

Vad tycker nya studenter om GU?

Det beror till stor del på vem man frågar. För beroende på om man läser till läkare, studerar vid Handels eller befinner sig ute i Mölndal får man som student något olika bilder av vad GU i själva verket är.

DEN SOM BÖRJAR läsa till läkare tycker att GU ofta uppmärksammas i media och att GU har en högtstående forskning. Och handelsstudenter är mycket nöjda med studiemiljön.

– För nya studenter verkar GU vara detsamma som det program de kommer in på och bedömningen av GU som helhet präglas av erfarenheterna från den egna institutionen, berättar dekanus Lennart Weibull. Resultatet är knappast överraskande och trots att vi ofta predikar för dem att de ska utnyttja hela universitetet är det få som gör det. Överlag är det en relativt stor andel som över-

huvudtaget saknar uppfattning om GU som helhet, även bland dem som läst mer än ett år. Varför så relativt många studenter har en oklar bild över GU är förstås viktigt att analysera. Men mycket talar för att det är storleken på GU som gör det svårt med överblicken, något som studenterna säkert delar med många lärare.

DET ÄR STYRGRUPPEN för Identitet och Image som genomfört undersökningen där 2 500 studenter från samtliga fakulteter fått svara på frågor. Även om det finns fakultetsskillnader är de gemensamma dragen många. En klar majoritet av de nya studenterna på alla fakulteter upplever sin utbildning som intressant. Det breda universitetet verkar fungera väl. Flertalet har också sökt sig till GU för att de upplever att det erbjuds kvalitet i utbildningen och att GU har ett gott rykte.

– Detta är särskilt framträdande för naturvetare,

medicinare och handelsstudenter, där det också är fler som rest långväga för att läsa i Göteborg, förklarar Lennart Weibull. Men de väljer också GU för att Göteborg är en trevlig stad. Men det är inte studentlivet i sig som lockar. Till humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna kommer lite äldre studenter från ett mer begränsat upptagningsområde. Ett annat viktigt resultat vi kommit fram till är att en majoritet av nya studenterna anser att GU överlag är populärt bland studenterna.

Senare i vår kommer styrgruppen för Identitet och Image att presentera undersökningar som visar personallens och allmänhetens syn på universitetet.

Eva Lundgren

Tänk om vi lever med en stor FET lögn?!

FOTO: GÖRAN OLOFSSON/GU

DET SÄGS JU att en stor del av sjukdomarna i vårt världssamhälle beror på kosten, framför allt att vi äter för mycket fett. Men tänk om det är fel! Tänk om inte fett är så farligt! Inget land har väl en sådan fettfobi som USA och ingenstans ser man så många feta människor. Fett ger mättnadskänsla. Brist på vissa så kallade essentiella fettsyror ger ökad aptit, troligen en kompensationsmekanism hos vår kropp. Får man inte äta fett äter man en massa kolhydrater som startar insulinproduktionen, man blir snabbt hungrig igen och effekten blir för mycket kalorier. Fet blir man av kalorier som finns både i fett, kolhydrater och protein. Äter man dubbelt så mycket kolhydrater som fett, vilket är lätt hänt, så ger det lika mycket kalorier och dessutom ger överskott av kolhydrater höga blodfetter.

OAVSETT MÄNGD FETT är sammansättningen på fettet vi äter viktig. Hos råttor har vi kunnat påverka utvecklingen av fetma, diabetes, benskörhet, högt blodtryck och allergi i vuxen ålder genom att ge råttungarna – bara under den första tiden då de ammas, det vill säga via deras modersmjölk – en fettsammansättning som är lik den vi har i västerlandets kost, det vill säga mycket margarin fett och lite mättat fett. Djuren programmerades så att oavsett hur deras kost var senare under uppväxten såg vi skillnader i sjukdomssymptom när de blev äldre. De djur som under amningsperioden uppföddes av mödrar som åt ister (mättat fett) visade till exempel klart minskad allergitendens. Andra råttungar utvecklade övervikt, högt blodtryck och högt insulin som vuxna när de fick en kost som vår, det vill säga med hög halt linolsyra i kosten endast under amningstiden. Tänk om sådan programmering föreligger också hos människor och bidrar till svårigheten att lyckas med bantning trots alla våra ambitioner.

Kartläggningen av den mänskliga arvmassan har visat att vi inte är så olika djuren som vi trodde. Tänk

om det gäller även kostens inverkan! Vår genupsättning har inte ändrats på många miljoner år. Våra förfäder åt mycket rotfrukter och frukt, kött och fisk men inte kolhydrater i form av bröd och pasta. De sista sägs ju vara de viktigaste för oss! Tänk om kostpyramiden är fel? Tankar i den riktningen uttryckte redan den berömde gastronomen och näringsfysiologen Jean Brillat-Savarin i början av 1800-talet. Dr Robert Atkins i USA har sagt det i 30 år och begabbats för detta, men börjar nu få gehör för sina hypoteser när man ser hur utvecklingen gått med de kostråd som getts. Men hur kan man vända på så inpräntade doktriner som att fett är farligt när det är kaloriöverskottet som är det farliga. Även om det finns mer kalorier i fett per gram, så uppmuntrar en fettfattig kost till fel intag och för mycket kolhydrater.

KOST ÄR INTE BARA att äta det vi tror är nyttigt.

Maten skall också vara en njutning för att vår matsmältning skall fungera bra. Hinner vi med det i vardagen, det vill säga tar vi oss den tiden eller blir allt bara snabbmat från mikron framför tv:n? Kan detta moderna levnadssätt vara en av orsakerna till våra ökade sjuktal och läkemedelskostnader? I stället för dyra blodfettssänkande mediciner kanske vi skall satsa på ökad kunskap om rätt mat. Tänk om margarin inte är så bra? Man kan med gott samvete äta fett om vi samtidigt får fysisk aktivitet att vara en naturlig del i vår vardag. Mat skall lagas med smör och ätas med kärlek. Tänk om det är så enkelt?

Birgitta Strandvik

Professor vid institutionen för kvinnors och barns hälsa

Göteborgs universitets rektor får medalj av kungen

FREDAGEN DEN 31 JANUARI förärades Göteborgs universitets rektor Bo Samuelsson H M Konungens medalj i tolfte storleken i serafimerordens band. Medaljen överlämnades under högtidliga former av kungen på Stockholms Slott.

Bo Samuelsson får utmärkelsen för sina betydelsefulla insatser för utbildning och forskning.

Han har bland annat verkat för utveckling av Göteborgs universitet, exempelvis genom inrättandet av Sahlgrenska akademien, IT-universitetet och en ökad satsning på utåtriktad verksamhet.

FOTO: HENRIK MONTGOMERY/PRESSENS BILD

serie **DOLDA YRKEN**

FOTO: FÖRAN OLIFSSON/REU

Christina Svensson är skyddsingenjör och sekreterare i GU:s centrala arbetsmiljökommitté. Hon har arbetat vid Göteborgs universitet sedan 1993.

Skyddsingenjören

Länken mellan teknik och människa

Beskriv dina arbetsuppgifter.

– Jag håller främst på med arbetsmiljöfrågor av teknisk karaktär men arbetsmiljön handlar om allt på jobbet – om hjälm och skyddsskor men också om ledarskap och trivsel. Först och främst är det förstås viktigt att se till att Göteborgs universitet följer arbetsmiljölagstiftningen och att lagstiftningen anpassas till universitetet. Men det finns också en mängd kringlagstiftning utfärdad av exempelvis Kemikalieinspektionen, Sprängämnesinspektionen och Boverket. När Arbetsmiljöverket gör en inspektion är jag normalt med och då måste jag förstås kunna svara på deras frågor.

– Problem som rör de institutioner som har laboratorier dominerar – det kan till exempel handla om farliga kemikalier eller apparater och olika tillståndsfrågor. Men även andra problem hamnar hos mig. På senare tid har det till exempel dykt upp flera ärenden om sjuka hus. Människor känner sig dåliga på ett obestämt sätt och det är svårt att hitta en direkt orsak. Då får man göra provtagningar och analyser, kanske måste byggnadsmaterial rivas ut eller en lokal utrymmas. Sådana här åtgärder är förstås besvärliga och kostsamma.

– Det är viktigt att komma ihåg att det är de anställda som är experter på sin arbetsmiljö. Det finns konsulter som ritar åt oss, som vet hur man bygger bort buller och får bra ventilation och belysning. Men allt måste fungera i praktiken också och min roll är att fungera som länk mellan teknik och människa.

Vad gör dig glad i ditt arbete?

– Under mina tio år har det skett en mycket stor förbättring på lokalsidan vid GU. Oceanografi fanns förr i ett hus som visserligen var fint men utan varken god ventilation eller bra belysning. Psykologen var ett riktigt ”rätthål”. Nu har man nya, fina hus, det byggs för fullt på Medicinareberget, och på Tjärnö planeras ombyggnad av vissa labb. När allt detta är klart har vi gått igenom hela beståndet av byggnader och då kommer vi att ligga bra till när det gäller arbetsmiljö.

– Jag har ett väldigt bra kontaktnät och samarbetar exempelvis med Chalmers, Sahlgrenska universitetssjukhuset och Astra Zeneca och också med övriga universitet. Arbetsmiljöombuden ute på institutionerna är mycket duktiga, de utgör ett viktigt nätverk och vi har nu också fått intresserade studenter.

– Framför allt är jag glad över att de högsta cheferna numera också tar arbetsmiljöfrågorna på allvar. Ansvar ligger ju hos dem.

Vad gör dig upprörd?

– Jag får en hel del samtal, bland annat från unga kvinnor i fertil ålder, som oroar sig för något moment i exempelvis ett laborieförsök. Att oro nonchaleras och risker negligeras – sådant gör mig oerhört upprörd, så får det inte vara.

– Doktoranderna är en grupp som ofta har en dålig arbetsmiljö – de kan till exempel ha alldeles för små ytor att arbeta på. Man kan inte forska effektivt om det är för trångt.

– Cirka 100 arbetsskador anmäls per år vid GU, för det mesta handlar det om olycksfall till och från arbetet. Med tanke på hur stort universitetet är kanske detta inte låter så mycket. Men mörkertalet är säkert stort och många problem som exempelvis har med stress att göra, anmäls inte alls.

Hur skulle ditt arbete se ut om den fungerade perfekt?

– Det vore förstås perfekt om alla anställda intresserade sig för arbetsmiljön! Jag tror också att intresset är ganska stort, särskilt bland yngre.

– När man planerar en verksamhet borde arbetsmiljön komma in redan från början på samma självklara sätt som ekonomiska aspekter. För vad kostar egentligen sjukfrånvaro eller sanering av dålig arbetsmiljö? Över huvud taget behövs bättre rutiner för hur arbetsmiljöarbete ska utföras, då blir saker och ting enkla och självklara.

– Lagarna är ett problem. De är så byråkratiskt skrivna att jag ibland måste ringa till Arbetsmiljöverket och diskutera praktisk tolkning om universitetets unika problem. Där borde man förenkla, lagar ska vara tydliga och lätta för alla att förstå.

– Jag ser framtiden an med tillförsikt för arbetsmiljöarbetet inom universitetet där också högsta ledningen nu sätter dessa frågor i fokus.

Eva Lundgren

Spam, spam, spam

Är du trött på erbjudanden om sex och potenshöjande medel? På alla personliga invitationer som ska göra just dig stenrik? Det är inte så konstigt. Uppskattningsvis är hälften av all e-post som når GU skräppost – så kallad spam. Vad kan vi göra för att värja oss?

DET ÄR LIKA SVÅRT att stoppa skräppost som att hindra någon från att stoppa något i brevlådan utanför huset, säger Lars Rökaeus, datakom-ansvarig vid avdelningen för informationsteknik.

Han talar om ett problem som vuxit sig större och större det senaste året. Han hänvisar till en undersökning som gjorts av den inkommande e-posten till Högskolan i Halmstad.

– 49 procent klassades som vanlig e-post, 48 procent som skräppost och 3 procent som virus.

Förmodligen kan liknande siffror mätas upp vid GU. Under oktober månad inkom till exempel 89 000 mejl till gemensamma förvaltningens MX-server. 55 000 var skräp! Visserligen hamnade 10 000 av dessa på en enda adress och 5 000 på en annan, men ändå – det är en digital jättepropp som belastar mejlservern.

VAD KAN MAN DÅ GÖRA för att komma åt problemet med spam?

Ja, det går ju inte att skriva ”nej tack till reklam” som på brevlådan därhemma. Och skulle det gå så skulle inte porrkungar och krämare lyssna ändå. Nej, det är upp till användaren själv att finta eller tvätta bort avsändaren.

Det är vad IT-samordnare Christer Falk försöker göra för gemensamma förvaltningen.

– All inkommande e-post passerar vår tvättare, en server som har till uppgift att identifiera mejl med virus och spam. Alla brev som klassas som spam märks med ”GUSPAMSTAMP” innan de skickas vidare till mottagaren.

Ibland tar det tid innan ett brev kommer fram. Kan hända står det då i tvättkön och väntar.

– Ju mer skräppost, desto längre tid tar det, säger Christer Falk.

Tvättaren söker efter spamklassade ord eller fraser. Varje ordförseelse ger poäng. Ordet Viagra ger till exempel fem. Förekommer det sex gånger är den magiska gränsen 30 poäng uppnådd och brevet får ett GUSPAMSTAMP. Andra, grövre ord – till exempel ”assfuck” eller ”fathead” – ger 30 poäng direkt och omedelbar diskvalificering.

GU ÄR ETT AV FÅ universitet som inte hanterar e-postproblematiken centralt. Sahlgrenska akademien och Humanistiska fakulteten har skyddssystem, men i normalfallet vid GU går e-post direkt till mottagaren utan att passera någon filtrering.

Vad kan man då som enskild mottagare göra?

– Först och främst: Lämna aldrig ut din e-postadress till okända aktörer på Internet. Öppna inte skräppost. Det kan innehålla direktlänkar till webbsidor som registrerar din adress och förmedlar den vidare. Svara absolut inte. Kolla inte heller din hotmail på universitetets datorer, säger Christer Falk.

Vid de delar av GU som har tvättssystem kan användarna lätt filtrera bort spamklassad mejl via regelfunktionen i datorernas e-postprogram. Inom gemensamma förvaltningen kan till exempel varje dator automatiskt förpassa alla brev märkta GUSPAMSTAMP till en särskild mapp. Men att maskinellt stoppa spam, varav det mesta kommer från USA via servrar i Asien, är omöjligt.

– Avsändarna kommer hela tiden på nya knep att lura filtreringen. De undviker spamklassade ord, stavar om dem eller lägger ingen text alls i mejlet utan länkar direkt till någon webbsida, säger Christer Falk.

Lars Nicklason

Fakta/spam

Spam är egentligen en sorts amerikanskt konserverat kött, men ordet har hamnat i Internet-vokabulären tack vare en sketch i den brittiska komediserien Monty Python. En gäst går in på ett café och frågar efter något att äta, men det enda som finns på menyn är olika former av spam. Spam får alltså symbolisera något oövertygligt som man verkligen inte vill ha.

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Språkspalten

HUR UTTALAS egentligen ett långt a? I svenskan finns det långa och korta varianter av (nästan) alla vokaler. De skiljs naturligtvis åt genom olika uttalslängd men, vilket är tydligare för vissa par än för andra, också genom olika uttalskvalitet. När det gäller a-ljudet, så brukar man säga att det korta uttalas längre fram i munnen, och får en ljusare klang än det långa a-et, som uttalas längre bak och också är mer rundat och å-liknande, inte minst i Göteborg. Tänk bara på hur man uttalar *gatt* respektive *gata*.

Men i vissa ord förekom (förekommer?) i göteborgskan ett ljusst, främre uttal av långt a, exempelvis i ordet *skata*, använt som skällsord om en kvinna. Det fanns (finns?) alltså i dialekten två olika uttal av långt a, fördelat på olika ord. Ganska avancerat, faktiskt.

DESSUTOM FINNS ett mera känsloladdat långt ljusst a hos många personer i uttalet av exempelvis utropen *fan* och *jaa*.

Nu tycks det mig som om det på nationell nivå dessutom håller på att uppstå ett ljusst variantuttal av långt a, men inte bundet till vissa ord eller vissa känslor utan till vissa andra sammanhang. Jag tänker då på uttalet av sådana långa a som egentligen är å-ljud men som på grund av datortekniska svårigheter inte återges som sådana. Ett tydligt exempel är e-postadresser. När t ex e-postadressen till radioprogrammet *Språket* ges, uttalas formen *spraket* inte med å-ljud men inte heller med långt bakre a, kanske därför att man vill undvika association till *sprakande*, men säkert också för att markera att det är något speciellt med det här a-et. I stället används ett långt, ljusst a, ungefär likadant som i det göteborgska *skata*. Håller vi på att få ett ”datoranpassat” uttal av långt a i svenskan vid sidan av det gamla, mörka uttalet? Läsare av språkspalten som har fler exempel, eller motexempel, är välkomna att höra av sig.

ETT HELT ANNAT fenomen som involverar långa och korta a ska också nämnas här. I svenskan skiljer vi ju mellan pronomenen *var*, som inleder frågor om befintlighet, och *vart*, som inleder frågor om riktning. Eller kanske jag snarare ska skriva ”skilde”, för i yngre svenskers talspråk verkar den enda formen för båda betydelseerna vara *vart*, och sedan får sammanhanget avgöra om det rör sig om riktning eller befintlighet. (Så gör man för övrigt i många andra språk, och det fungerar bra.) Bruket har spridit sig snabbt och finns nu även bland göteborgs ungdomar. I skrift har jag däremot inte sett det ännu.

Men enligt en läsare finns, åtminstone bland vissa göteborgsbarn, ett uttal av *vart*, med samma mörka långa a som i *var*, när det uttrycker befintlighet, medan det uttalas med ljusst kort a för att ange riktning. Är det fler som har hört denna uttalskillnad?

Skicka dina frågor direkt till: kerstin.noren@svenska.gu.se

Kerstin Norén
Institutionen för svenska språket
Dekanus för Humanistiska fakulteten

FOTO: GÖRAN OLSSON/GU

Arbetsmiljöfrågor inget för studenter

DET ÄR EN MÄRKLIG UPPLEVELSE att gå från arbetsliv till högre studier. Som tidigare fackligt aktiva märkte vi av ändrade förutsättningar vad gäller deltagandet i arbetsmiljöarbetet.

Ett universitet är ingen vanlig arbetsplats med två parter, arbetsgivare och arbetstagare. Ett universitet är en lärande organisation som består av både arbetsgivare, arbetstagare och studenter vilket gör att arbetsmiljödiskussionen borde ske därefter. För oss framstår det som märkligt att de perspektiv som vi, företrädare för studenterna, har att tillföra likasom de intressen vi har att bevaka inte ges ett tydligt erkännande.

Det är till exempel ohållbart att våra företrädare i arbetsmiljökommittéerna enbart har närvaro och yttranderätt (vilket arbetsmiljölagen anger som miniminivå). Det ger en klar signal om att vårt perspektiv betraktas som underordnat de övriga parterna.

De studenter som i dagligt tal benämns doktorander är idag särskilt utsatta. Deras arbetssituation präglas av oklara arbetsvillkor och anställningsförhållanden vilket utgör grunden för ohälsa och långa sjukskrivningar. GU:s framtida rekrytering, internt och externt, är beroende av hur väl vi tar hand om våra studenter, TA-personal och lärare. Övriga parter i arbetsmiljöarbetet måste därför börja se vårt deltagande som i första hand en kvalitetsfråga och

inte som en rättvisefråga. Att se att vi har något att tillföra och att vara lyhörda för våra behov är att betrakta oss som jämlikar.

GU halkar efter i fråga om studenternas villkor för deltagande i arbetsmiljöarbete i jämförelse med andra högskolor och universitet. I t ex Stockholm, Linköping och Skövde är studenterna fullvärdiga medlemmar i arbetsmiljökommittéer och motsvarande. Men det finns tyvärr uppfattningar vid GU om att studenterna och deras företrädare inte hör hemma i arbetsmiljödiskussionen. Vi finner sådana attityder skrämmande och bakåtsträvande.

Det lokala arbetsmiljöavtalet från 1995 måste upp för en ny förhandlingsrunda. Det är då vår stora förhoppning att vi gemensamt kan finna nya arbetsformer genom vilka vi samverkar på lika villkor. Först då kan vi anta de utmaningar som ett kvalitetssäkrat och systematiskt arbetsmiljöarbete innebär!

Vi kastar bollen vidare till personalorganisationerna vid Göteborgs universitet.

Frida Wintenby

Ledamot centrala arbetsmiljökommittén
Arbetsmiljöansvarig, Filosofiska fakulteternas studentkår

Adrian Nählinder

Ledamot centrala arbetsmiljökommittén
Ordförande, Göteborgs universitets studentkårer

Fel tomte

I FÖRRA ÅRETS SISTA nummer av GU Journalen skrev Lars Nicklason en trevlig artikel om jultraditioner. Tyvärr virrade han bort sig i Mindre Asiens historia och råkade därmed ge St. Nicolaus fel nationalitet, vilket ju också avspeglades i rubriken "Tomten är turk".

Den här biskopen föddes i Lykien på 300-talet. Lykien låg på det mindreasiatiska fastlandet, strax söder om Rhodos, språket var indoeuropeiskt, men försvann mer eller mindre i och med att innevävarna i allt större utsträckning började använda grekiska. Varifrån lykierna egentligen kom är höljt i dunkel, men de kan ha kommit från Kreta.

Vad vi däremot med absolut säkert vet är att St. Nicolaus inte var turk, även om det område som en gång utgjorde Lykien nu ligger inom Turkiets gränser. Turkarnas urhem torde finnas i Centralasien och någon gång på slutet av 500-talet eller början av 600-talet torde de ha kommit i kontakt med byzantinska kolonier i Sydryssland, först på 1200-talet var Mindre Asien bebott av ett antal turkstammar.

Mycket kan man anklaga turkarna för, dock inte att de försett oss med jultomten.

Per Sörbom

Ledamot, GU:s styrelse

Akademiska underligheter

Vad betyder alla titlar?

Chef, VD, elev, lektion? Nej, inom universitet är det andra termer som gäller. Dekanus, prefekt, student och seminarium heter det – men vad betyder alla dessa beteckningar och varifrån kommer de?

FÖR ATT FÅ SVAR på våra frågor har GU Journalen företagit en resa till medeltiden, för säkerhets skull i sällskap med en professor i latin.

Engelska, jovisst, men ännu in på artonhundratalet var det latin som gällde inom universitetsvärlden. Och det märks fortfarande. Det kan inte minst den som bevitnat en doktorspromotion intyga.

– **ATT PROMOVERAS** betyder att föras fram, berättar Magnus Wistrand, professor i latin vid klassiska institutionen. Promovenden förs över en parnass, som var det berg i Grekland där muserna bodde, en symbol för omvandlingen till lärd man eller kvinna. De nyblivna doktorerna får ett diplom och en ring. Filosofie doktorer får en lagerkrans, övriga som t ex medicinare en hatt.

– Varför det är så kan man ju fundera över, men allt går tillbaka till de första universiteten som växte fram i Europa under 1100- och 1200-talen. Vid Parisuniversitetet fanns fyra fakulteter – teologisk, filosofisk, medicinsk och juridisk. Den teologiska var förstas den för-

nämsta, den filosofiska den som stod lägst. Filosofiska fakulteten blev så småningom våra dagars humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga fakulteter. Hatten är en frihetssymbol, medan lagerkransen i den antika världen var en segerkrans som även symboliserade konst och vetenskap.

Men doktor? Med det menar man någon som disputerat men också en läkare.

– Doktor betyder egentligen undervisare, jämför ordet docera. Den doktor allmänheten mötte förr var väl oftast medicinare, därför kom ordet också att betyda läkare. På Dyrön i södra Bohuslän, där jag har mitt sommarställe, följdes följande kommentar om mig av en granne när jag blivit filosofie doktor: "här bor så många doktrar, och så har vi han som är doktor fast han ingen doktor e'!"

INNAN MAN DOKTORERAT är man filosofie kandidat och kanske också filosofie magister.

– Magister – det innebär den som är lite större. Den som är större än eleverna till exempel eller den som tagit examen och därmed blivit större än kandidaten. Sen finns det ju de som är mindre också, det vill säga tjänare. En sådan person kallas minister.

Är man licentiat har man blivit licensierad, alltså fått tillåtelse att undervisa. Så småningom kanske man blir professor.

– Vilket betyder förkunnare och betecknar en lärare. I Sverige är titeln reserverad för högskolelärare, men i andra länder är man inte så noggrann. I Frankrike och Ita-

lien t ex kallas alla lärare oavsett nivå *professeur* respektive *professore*. Professor emeritus blir man när man tjänat ut. Den kvinnliga formen är professor emerita.

EN REKTOR ÄR EN styresman eller helt enkelt chef och rektor magnificus kan man egentligen bara bli i Uppsala och Lund.

– Att dekanus har något med siffran tio att göra kanske många anar. Från början är det en militärterm, någon som är chef för en tiomannagrupp. En prefekt är en chef vilken som helst.

Lektor betyder läsare.

– På medeltiden var förstås böcker hårdvaluta som få hade råd med. Alltså fick lektorn läsa högt för studenterna. Det här lever kvar i ordet föreläsning trots att en sådan förhoppningsvis inte alls går till på samma sätt idag.

Seminarium har med frö att göra, vilket blir begripligt om man tänker sig universitetet som en plantskola. Där finns olika fakulteter, som betyder möjlighet, alltså en sammanslagning av ämnen som erbjuder samma tillfällen.

– Akademi går tillbaka på Platons akademieia som var en lund strax utanför Aten där han gärna samlade sina lärjungar. Idag betecknar ordet ofta, men inte nödvändigtvis, en vetenskaplig sammanslutning av något slag. Universitet? Det har förstås med helhet att göra, egentligen alla lärare och studenter tillsammans, men sedan också all kunskap och vetande.

Eva Lundgren

Fest på börsen

En ström av högtidsklädda gäster steg ur taxibilarna. Svarta frackar och eleganta klänningar svepte uppför Börsens trappa. Fest? Javisst, men inte vilken fest som helst.

Det var Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället som firade 225 år. Bland inbjudna gäster märktes ingen mindre än Carl Michael Bellman.

DEN 24 JANUARI var Gustaf III födelsedag. Det är också den dag Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället (KVVS) håller sina årliga högtidssammanträden.

I år var det extra stämningsfullt. KVVS fyllde 225 år och bland gästerna fanns kungaparet och landshövdingparet. Sammanträdet var dessutom unikt eftersom det var första gången någonsin som representanter för samtliga kungliga akademier i Sverige samlades för ett möte.

Bland annat överlämnades det första exemplaret av KVVS:s historik till kungen och det Wallinska priset delades ut till litteraturvetaren Mats Malm. Sekreteraren Birger Karlsson höll minnestal över avlidna ledamöter, bland dessa den framstående historikern Erik Lönnroth.

KVVS var länge den enda akademi som tillät kvinnliga ledamöter, bland dem Anna-Maria Lenngren, berättade ordföranden Lars Lönnroth vid sitt högtidstal.

– Men en som aldrig lyckades bli medlem var Carl Michael Bellman. Ändå försökte han verkligen, bland

annat genom att skriva en minnesdikt över den avlidna medlemmen Sofia Karlsson.

Fast vid just detta högtidssammanträde var han där i alla fall, porträtterad av Martin Bagge, som bland annat framförde: Märk hur vår skugga...

– Enligt Bellman är vår värld är en maskerad, berättade Lars Lönnroth. Man spelar glad men gråter bakom masken. En fyllbult som Fredman kan vara ett helgon och den prostituerade Ulla Winbladh är en gudinna. Inspiration fick Bellman från många håll, men han tog också intryck av religiösa betraktelser vilket är mindre känt.

VARJE ÅR BYTER KVVS ordförande och i år gick klubban vidare till professor emeritus Martin Fritz. Därefter avslutades sammanträdet men inte kvällen. För sedan var det dags för middag med presentation av nya medlemmar samt musikalisk underhållning av Eva Gunneflo, Martin Bagge samt Jan Ling.

– Salt i maten, nya överraskande släktskap i blommornas värld samt en oerhört spännande föreläsning om något så torrt som statistik – det hör till de ämnen som tagits upp under året vid KVVS:s sammanträden, berättar sekreteraren Birger Karlsson. Medlemsantalet i Samhället är drygt 200 varav trettio procent är kvinnor. Det är fler än inom professorskåren.

Att stödja forskning, utbildning och vitterhet i Göte-

borg med omnejd – det är vad KVVS har som ändamål. Bland annat delar Sällskapet ut forskningsanslag, stipendier, publicerar vetenskapliga skrifter och anordnar symposier.

– Uppbyggandet av Göteborgs museer och bibliotek har på olika sätt sitt ursprung i Samhället, berättar den nye ordföranden Martin Fritz. Och universitetet och Chalmers har alltid haft nära samband med KVVS.

Martin Bagge och Lars Lönnroth sjunger Bellman.

Två tusen år i GU:s tjänst premieras

DEN 30 JANUARI belönades ett 70-tal trotjänare för nit och redlighet. Utmärkelsen delas ut till dem som arbetat vid GU i 30 år eller 25 år och nu går i pension. Ceremonin inleddes med skönsång av GU:s damkör Stella Acedemica. I sitt välkomsttal betonade sedan rektor att GU, det är människornas universitet.

– Det är era attityder, värderingar och ideal som formar universitetets arv. Var och en representerar någonting i helheten.

Efter utdelningen av medaljer, klockor, vaser och diplom tackade sedan Lars-Åke Andersson från zoologiska institutionen å mottagarnas vägnar.

– Nit betyder stor flit och ihärdighet. Redlig är den person som i sitt uppträdande styrs av goda avsikter, förklarade han och höll upp ett något gulnat papper.

– Min första lönespecifikation på från 1972. 717 kronor. Jag har dem alla där hemma. Det är min nit.

Sedan avslutade han med ett gott råd.

– Man ska ha roligt på jobbet. Var inte så nitiska, men var redliga och ha goda avsikter.

Elisabet och Paul Åström berättar att Göteborgs societet gärna tillbringade några sommarveckor vid sjön Aspen där de stora gårdarna låg som ett pärlband. Vintertid varnades gästerna för att det krävdes dubbla långkalsonger på Jonsered's herrgård.

Ett rymligt hus för intellektuella bestyr

Text: Kajsa Asklöf **Foto** Göran Olofsson

En längtan efter en plats för eftertanke, arbete och inspirerande samtal har blivit beviljad. På en kulle vid sjön Aspen ligger den stiliga herrgård som universitetet snart tar i bruk.

Om ett år är det universitetets anställda som i konferenspauser och mellan arbetspass kan vandra över den knarrande parketten fram till höga fönster för att försjunka i ljusspelet över Aspens blanka vattenyta.

ERFARENHETEN AV HUR det är att behöva skriva färdigt ett forskningsprojekt samtidigt som de vanliga arbetsuppgifterna pockar på odelad uppmärksamhet, fick Bengt-Ove Boström, vicerektor med ansvar för kvalitetsfrågor, att börja fundera över GU-anställdas behov. Den gången, för många år sedan, löste han det själv genom att hyra in sig i vintertomma turistrum längs västkusten. Ett besök på Sigtunastiftelsen några år senare, övertygade honom om vad några dagars arbetsro i en miljö där alla är friställda från sina vanliga liv, kan göra för kvalitén på arbetsinsatsen.

En trapp värdig en scen ur Borta med vinden förbinder de 400 kvadratmetrarna bottenvåning med en lika rymlig övervåning.

En livlig önskan om att starta något liknande för anställda på GU väcktes. En arbetsgrupp med personer från olika håll bildades, där idéer och planer utformades noga innan önskan formulerades på papper och förankrades. Snabbare än någon väntat sig hittade de ett hus stort nog att rymma behoven, som enligt pressmeddelandet löd: "Ett tvärkulturellt centrum. En replikpunkt för forskare, författare och andra som behöver lugn och ro för att tänka och skriva. En plats där människor från olika samhällsområden träffas för att diskutera vetenskap, politik – och livet. Ett öppet intellektuellt hus med kreativitet och social och individuell utveckling som kärnverksamhet."

– Det vanligaste man brukar bli erbjuden är stress och hets, men vi vill erbjuda kreativt arbete som rekreation. Och vi vill låta människor och kompetenser som sällan möts i vardagen, mötas för att diskutera angelägna teman. Jag vill gärna att det ska bli något som universitetet har anledning att vara glad och stolt över; ett smycke för universitetet.

Hur har då universitetet råd? Svaret är att herrgården inte ska belasta den centrala budgeten. En betydande del av inkomsterna ska komma från konferensverksamheten som också ska rymmas där, både de van-

liga GU-konferenserna och sådana som vänder sig till en bredare krets.

Eftersom universitetet inte får äga sina byggnader ska herrgården hyras av Wallenstam, men universitetet har optionsrätt under de närmaste tio åren. Förhoppningen är att man ska kunna bilda en stiftelse som äger och förvaltar huset.

–Vi räknar med en grundfinansiering dels genom konferensarrangemang, dels genom donationer och andra bidrag, säger Bengt-Ove Boström.

Med vardagsplikter och sorl på lite avstånd finns en möjlighet till koncentration och eftertanke som annars sällan erbjuds. Den som tar en promenad i det omgivande naturreservatet, Bokedalens vars skönhet Esaias Tegnér lovprisat, eller njuter av omsorgsfullt utförda detaljer i byggnaden kan lätt få tankarna att gå i nya banor. Att dela en måltid med idel främlingar kan ge upphov till oväntade diskussioner och idéer.

–Vi är hela tiden upptagna med kommunikation men det är ofta fel slags kommunikation. Och det är sällan vi träffar människor som tycker annorlunda än vi själva. Det här kan bli en mötesplats med människor både inom och utanför universitetet. Nu ska vi arbeta vidare med att utveckla verksamhetsidén samtidigt som vi jobbar med finansieringsfrågor och utformningen av själva anläggningen.

DET FINNS UPPGIFTER om att det på toppen av denna rullstensås legat boställen sedan 1500-talet. En mangårdsbyggnad revs 1868 för att lämna plats åt David och Ida Gibsons önskan om ett stiligt hus nära familjens fabrik i Jonsered. Arkitekten J A Westerberg ritade en herrgård i klassisk stil som uppfördes samma år. Teglet i husets stomme tillverkades i den egna fabriken.

Idag finns inte det vackra orangeriet kvar, som hembygdensföreningens föreståndare Helge Aspström berättar att göteborgare gjorde helgutflykter till. Trädgårdens ursprungliga geometri är inte längre synlig under gräset, men där växer alm (döende), silvergran, en herrgårdsaktig hängask och en riktigt stor magnolia. Järnvägen går inte långt från tomtgränsen och stannar på Jonsereds station dit man enkelt tar sig med en 10-minuters promenad. Paul Åström, nuvarande ägare, berättar att man förr kunde betala en summa för att tåget skulle stanna nedanför herrgården. De festklädda gästerna, som det oftast var frågan om, kunde stiga ned på specialbyggda trätrappor för att vandra längs den marschallupplysta stigen till herrgården och de väntande festligheterna. Proceduren upprepades i omvänd ordning vid hemfärden, med den skillnaden att gästerna då ofta medförde en presentlax.

VI VÄNDER SJÖN RYGGEN, äntrar denna pampiga byggnad och kliver in i herrgårdens "Napoleonrum". Under en väldig kristallkrona slår vi oss ned i en antik sittgrupp (kommer att lämnas kvar till GU), och betraktar nyfiket insidan av ett hus som är till för att behaga. Kristallkronan är kvar från husets allra tidigaste dagar, och det är frestande att börja fundera över vilka scener som utspelats i dess ljussken. Här har Wilhelm Stenhammar spelat flygel, berättar Paul Åström, och det kan inte ha varit svårt att arbeta upp en riktigt god feststämning i en sal med en takhöjd på tre och åttio, och fönster som är så höga att man kan stå raklång i dem. Längs väggarna står idag Billybokhyllorna tätt men bakom dem skymtar rosa väggar med stuckaturdekorationer. Hit kom familjen Åström för 20 år sedan efter att ha sett en annons om ett hus som salufördes som lämpligt som hotell.

Det finns uppgifter om att kullen varit bebyggd med en gård så långt tillbaka som på 1500-talet. Sedan familjen Gibson lämnade Jonsereds herrgård på 50-talet, har här huserat en disponent på Jonsereds fabrik, ett par olika företag och en konstnär som byggde ett Lyckoland med modeller av urtidsdjur i trädgården.

– Det var för väggarnas skull vi köpte huset. Vi behövde dem för att få plats med min boksamling, säger Paul Åström, tidigare professor i antikens kultur och samhällsliv vid GU.

– Men, tillägger han, det är klart att det har varit underbart med de här omgivningarna också.

I nästa centrala rum, på andra sidan en hall som är lika stor som en normal tvårummare, breder matsalen ut sig i sin lågmälda ståt. Här har Oscar II ätit lunch en septemberdag år 1901, när han invigde kanalen. Hans namn finns ristat på en sten i backen ned mot järnvägen. Väggmålningar med girlanger pryder matsalsväggarna daterade 1919 och är signerade Gunborg Wendel och Kerstin Boo. Den mycket bastanta matsalsmöbel i mahogny som fanns här tidigare såldes tyvärr för några år

vinden, leder upp till andra våningen. Trappräckets många pelare är gjutna nere på fabriken.

De 1200 kvadratmetrarna (då är källare och vind inkluderade) upptas idag till stor del av Pauls arbete. På övervåningen har han ett rum för varje projekt och utgrävning han gjort, och kan vandra mellan de olika arbetena utan att behöva städa undan emellan. Där finns också 11 rum att välja mellan, och alla har sin egen karaktär beroende på hur ljuset faller in och vilken färg väggarna har fått. Beroende på i vilket väderstreck man befinner sig kan man blicka ut över skog, sjö, eller å.

DET ÄR BARA ETT FÅTAL saker som husets tidigare ägare har lämnat kvar. Det har talats om en galjonsfigur som satt på det skepp som förde den första mr Gibson från Scottland till Göteborg, men den är numera försvunnen.

Nu ska 30 000 böcker om antiken, plus ett eget bokförlag, rymmas på ett något mindre utrymme. Det ska gå med hjälp av kompakta bokhyllor och ett separat lager för förlagets böcker. Men känns det inte sorgligt att lämna herrgården frågar vi Paul och hustrun Elisabet?

– I 20 år har jag städat det här stora huset och skött trädgården på 20 000 kvadratmeter, så jag tycker att det ska bli skönt, säger Elisabet Åström.

– Jag är jättelycklig för att det är universitetet som ska ta över, och att det här stället får fortsatt vetenskaplig och intellektuell prägel, säger Paul Åström.

– De har expertis och den perfekta personalen för att ta hand om det, säger Elisabet

Åström.

Är det inget ni kommer att sakna?

– Jo, utsikten, svarar båda samstämt. ■

Fotnot: I arbetsgruppen som arbetat för att förverkliga Jonsereds herrgård ingår, förutom Bengt-Ove Boström, Birgitta Skarin Frykman, Stefan Nilsson, Kerstin Norén, Lennart Weibull, Kristina Johansson, Gunnar Dahlström och Anders Franck.

Det så kallade Napoleonrummet rymmer för tillfället ett bibliotek om antiken, men bakom Billybokhyllorna skymtar väggar med stuckatur.

sedan. Den hade säkert skänkt prakt åt de gemensamma måltider som arbetsgruppen hoppas att gästerna ska inta här. Tanken är att så mycket som möjligt ska lämnas orört, och att ett separat hus för övernattnings ska byggas i trädgården. Ett gammalt rykte säger att det under golvet i matsalen finns en kvarlämnad flaska sprit. Golvläggarna fick gömma den när förmannen kom, och eftersom han inte gick igen förrän golvet var färdiglagt så har den lagrats i mörkret under golvtilljorna sedan mitten av förra århundradet.

En magnifik trappa, värdig en scen ur Borta med

Bland sisker och böss

1964 GICK JAG från SKF:s industriskola rakt in i produktionen på företaget. Jag var en av många som började förvärvsarbeta inom metallindustrin på den tiden. Industristaden Göteborg behövde arbetskraft och de stora företagen hade gott om jobb för den som var intresserad. För min del var industrijobbet på Kulan naturligt, att läsa vidare var inget som fanns i min föreställningsvärld. Jag ville börja jobba och tjäna egna pengar så snart jag kunde.

Om någon vid den tiden kunnat berätta för mig att jag skulle sitta med och föra diskussioner i akademiska sammanhang hade jag nog tagit det för ett skämt. Om man dessutom hade sagt att jag skulle finna mig väl tillrätta och ha ett givande utbyte av dessa diskussioner, ja då hade jag antagligen inte trott att personen i fråga var riktigt klok.

ARBETARNA KALLADES "BÖSS" medan de som valde att studera vidare kallades "sisker". Visst kunde förståelsen mellan grupperna vara liten, men egentligen hade vi inget otalt med varandra. Det satt bara i ryggmärgen att vi inte tillhörde samma gäng. Vi som tog jobb på industrierna visste vårt värde. Siskerna hamnade på tjänstemannasidan. Gemensamt arbetade vi ihop till välfärden.

Idag tvekar jag inte att säga att Göteborg förvandlats från industristad till kunskapsstad. Göteborgsregionen är en av de mest dynamiska tillväxtregionerna i Sverige. Borta är bilden av stängda varv och kriser. Men framgångarna har inte kommit av sig själv. Samverkan mellan kommunen, högskolan och näringslivet är en viktig förutsättning för den särskilda kunskapskultur som håller på att utvecklas i Göteborg.

Ett exempel är Lindholmen Science Park som står för visionen om ett öppet samarbete mellan industrin och den akademiska världen. Här slår de västsvenska biltillverkarna, Ericsson, Chalmers och universitetet ihop sig för att göra Lindholmen till ett internationellt centrum för bland annat ny transportteknik. Det blir en västsvensk kraftsamling kring intelligenta fordon och transportsystem.

IT-UNIVERSITETET i Göteborg står för Chalmers och Göteborgs universitets samordnade satsning på forskning och utbildning inom området informationsteknologi. I IT-universitetet ingår de verksamheter inom IT-området som redan idag bedrivs inom den akademiska världen. Men dessutom ingår de nya utbildningar och den forskning inom tillämpad informationsteknologi som växer fram på Lindholmen, i nära anslutning till näringslivets nya IT-kluster.

På Lindholmen växer det nya Göteborg fram i

form av nätverk mellan kunskapsintensiva företag inom mobilt Internet, telematik, modern mediaindustri i närkontakt med forskning och utbildning. Det nya "Navet", med placering på Lindholmospiren, blir den fysiska mötesplatsen mellan högskolan och näringslivet. I Navet ska besökare till företag och högskolor på Lindholmen kunna få information och möjlighet att anordna seminarier och utställningar.

FORSKNING OCH UTVECKLING, kunskap och kompetens blir allt viktigare redskap i ett framgångsrikt företags strävan efter att klara sig i konkurrensen. Allt är dock inte rosenrött. Göteborg har flera problem med segregation och utanförskap. Men för att Göteborg ska fortsätta utvecklas måste samverkan mellan kommunen, högskolan och näringslivet även fortsatt vara högprioriterad. Först då skapas förutsättningar att bryta mönstret.

Jag har haft förmånen att få vara med och driva förändringen av Göteborg från industristad till kunskapsstad. I det arbetet behövs, då som nu, såväl sisker som böss.

Göran Johansson

Kommunstyrelsens ordförande